

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2019-2020

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Petra Mašíková, DiS.

**VLIV SOCIOKULTURNÍHO PROSTŘEDÍ NA VÝCHOVU A
VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKA V PŘÍPRAVNÉ TŘÍDĚ V
ÚSTECKÉM KRAJI**

Praha 2020

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Martina Karkošová

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2019-2020

BACHELOR THESIS

Petra Mašíková, DiS.

**THE EFFECT OF SOCIO-CULTURAL ENVIRONMENT ON
THE EDUCATION AND EDUCATION OF THE PUPIL**

Prague 2020

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Mgr. Martina Karkošová

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne.....

Jméno autorky .....

Poděkování

Chtěla bych poděkovat své vedoucí bakalářské práce Mgr. Martině Karkošové za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Anotace

Bakalářská práce s názvem *Vliv sociokulturního prostředí na výchovu a vzdělávání žáka v přípravné třídě* se soustředí na problematiku školní připravenosti a odkladu povinné školní docházky ve vztahu k sociokulturnímu prostředí, konkrétně k rodině. Primárním cílem bakalářské práce je zabývat se vlivem sociálního prostředí na edukaci žáka v přípravné třídě. Pozornost bude upřena především na prostředí v rodině a na nejčastější příčinu odkladu povinné školní docházky. Sekundárním cílem je na základě získaných teoretických a praktických poznatků sestavit metodický materiál, který by mohl být doplňujícím materiálem pro pedagogy v přípravných třídách během odstranění sociálního znevýhodnění žáků. Pro výzkumné šetření byl zvolen kvantitativní výzkum – dotazník a kvalitativní výzkum – pozorování. Dotazník byl rozdán pedagogům v mateřských školách, v přípravných školách a rodičům. Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, zda má rodinné prostředí vliv na odklad povinné školní docházky u dítěte, zda jsou preferovány přípravné třídy před mateřskými školami, co je nejčastější příčinou odkladu povinné školní docházky a zda je rozhodující doba po kterou dítě navštěvuje mateřskou školu.

Klíčová slova

dotazníkové šetření, předškolní vzdělávání, přípravná třída, rodina, sociokulturní prostředí, školní zralost, výchova, vzdělávání

Annotation

The bachelor thesis entitled Influence of socio-cultural environment on upbringing and education of pupil in preparatory class focuses on the issue of school readiness and postponement of compulsory school attendance in relation to the socio-cultural environment, specifically the family. The primary aim of this bachelor thesis is to deal with the influence of social environment on pupil education in preparatory class. Attention will be focused primarily on the family environment and on the most common cause of postponement of compulsory education. The secondary objective is to compile methodological material on the basis of theoretical and practical knowledge, which could be a supplementary material for teachers in preparatory classes during the elimination of social disadvantage of pupils. Quantitative research - questionnaire and qualitative research - observation were chosen for the research. The questionnaire was distributed to kindergarten teachers, preparatory schools and parents. The theoretical part analyzes the topics: pre-school education, school maturity, preparatory class and socio-cultural environment.

Keywords

Survey, pre-school education, preparatory class, family, socio-cultural environment, school maturity, education, education

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 PREPRIMÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ.....	11
1.1 Legislativa zahrnující předškolní vzdělávání.....	11
1.2 Cíl předškolního vzdělávání.....	14
2 ŠKOLNÍ ZRALOST	15
2.1 Definice a diagnostika školní zralosti	15
2.2 Legislativa vzdělávání žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí	16
3 PŘÍPRAVNÁ TŘÍDA	19
3.1 Legislativa týkající se přípravné třídy.....	19
3.2 Cíl a obsah vzdělávání v přípravné třídě.....	21
4 SOCIOKULTURNÍ PROSTŘEDÍ.....	23
4.1 Specifikace problematiky	23
4.2 Rodina	25
4.3 Výchova a vzdělávání v konkrétním sociokulturním prostředí	27
4.4 Vliv sociokulturního prostředí na vývoj dítěte.....	28
PRAKTICKÁ ČÁST	33
5 CÍL VÝZKUMU.....	33
5.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky	33
5.2 Výzkumný vzorek respondentů.....	34
5.3 Zvolená metoda výzkumu	34
6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	36
6.1 Výzkumná otázka 1	36
6.2 Výzkumná otázka 2.....	38
6.3 Výzkumná otázka 3.....	40
6.4 Výzkumná otázka 4.....	44
6.5 Diskuze.....	47
7 NÁVRH METODICKÉHO MATERIÁLU PRO PŘÍPRAVNOU TŘÍDU.....	51
ZÁVĚR	62
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	64
SEZNAM TABULEK, GRAFŮ A OBRÁZKŮ	68
SEZNAM ZKRATEK	70

SEZNAM PŘÍLOH.....	71
---------------------------	-----------

ÚVOD

Bakalářská práce s názvem *Vliv sociokulturního prostředí na výchovu a vzdělávání žáka v přípravné třídě* vznikne na základě dlouhodobé inklinace k této problematice. Otázka přípravných tříd je především v dnešní době, která je mnohými definována jako tzv. rychlá, náročná, apod., zásadní a to především ve vztahu k prostředí ve kterém dítě vyrůstá. Předpokládáme, že množství dětí, jejichž rodiče žádají o odklad povinné školní docházky, značně narůstá, proto se domníváme, že je potřeba se tomuto tématu věnovat. Klíčovým se v otázce odkladu školní docházky – přípravné třídy – nástupu na základní školu stává prostředí, ve kterém dítě vyrůstá. Tato primární platforma udává především psychický vývoj dítěte, který je rozhodující v mnoha jiných faktorech týkajících se vývoje a vzdělávání. Z tohoto pohledu se zdá být vhodné upřít pozornost především na přípravnou třídu, která indikuje jakýsi mezistupeň mezi předškolním a školním vzděláváním, avšak mnohými je opomíjena. Právě to je jeden důvod, proč jsme se rozhodli této problematice věnovat, tedy že většina odborníků podrobně rozebírá mateřské školy a základní školy vyjímaje přípravné třídy. Za sekundární argument, proč se věnovat vlivu prostředí na vzdělávání žáka v přípravné třídě, lze předložit to, že nadále mnozí podceňují význam rodiny a spoléhají na to, že dítě plně vychová a vzdělá školní instituce.

Primárním cílem bakalářské práce bude zabývat se vlivem sociálního prostředí na edukaci žáka v přípravné třídě. Pozornost bude upřena především na prostředí v rodině a na nejčastější příčinu odkladu povinné školní docházky. Pro výzkum jsou stanoveny tyto výzkumné otázky: „Jsou děti v současné době nadále více vzdělávány v mateřských školách při odkladu povinné školní docházky než v přípravných třídách při základních školách? Jaké jsou nejčastější příčiny odkladu povinné školní docházky? Je rozhodující rodinné prostředí ve vztahu k odkladu povinné školní docházky? Je rozhodující doba, po kterou dítě navštěvuje mateřskou školu?“ Sekundárním cílem bude na základě získaných teoretických a praktických poznatků sestavit metodický materiál, který by mohl být doplňujícím materiálem pro pedagogy v přípravných třídách během odstranění sociálního znevýhodnění žáků.

Pro výzkumné šetření byl zvolen kvantitativní výzkum – dotazník. Dotazník bude rozdán pedagogům v mateřských školách, v přípravných školách a rodičům. Získané informace budou zpracovány a seřazeny podle četnosti výskytu. Samotnému výzkumu bude předcházet pilotáž, díky které bude dotazník sestaven tak, aby byl srozumitelný a dostačující pro vyhodnocení získaných dat.

Teoretická část bakalářské práce bude systematicky rozdělena do čtyř kapitol (předškolní vzdělávání, školní zralost, přípravná třída a sociokulturní prostředí). Za zcela podstatný považujeme studium odborné literatury, díky kterému budeme schopni v závěru bakalářské práce poskytnout komparaci získaných dat z výzkumu a teoretických znalostí. V první kapitole se budeme věnovat vývoji dítěte v předškolním věku. Zohledníme veškeré fáze, které jsou nezbytné pro správný rozvoj dítěte, tak aby byl dosažen cíl vzdělávání v mateřské škole. Teoretické poznatky v závěru této kapitoly doplníme informacemi od pedagogů z mateřských škol, se kterými budeme spolupracovat po celou dobu psaní této práce. Druhá kapitola bude pojednávat o rozdílu školní zralosti a školní nezralosti. Významným se zde stane především způsob diagnostiky toho, kdy dítě není schopno navštěvovat základní školu. Třetí kapitola se bude podrobně věnovat přípravné třídě jak z historického, tak z legislativního pohledu. Veškeré informace budou opět doplněny o poznatky pedagogů z přípravných tříd. Ve čtvrté kapitole se budeme soustředit především na otázku rodiny, kterou chápeme jako nejvýznamnější sociální skupinu, jež formuje dětskou osobnost a téměř rozhoduje o osudu dítěte. Je to právě ona, která poskytuje elementární zkušenosti a vzorce chování, se kterými se dítě později ztotožňuje. Zde budou využity získané znalosti autora bakalářské práce z jeho absolventské práce věnované neúplné rodině, protože rozpad rodiny je pro dítě zátěžovou situací a je možné, že zásadně ovlivní jeho vývoj.

Je zcela explicitní, že i dnes se můžeme setkat s jedinci, kteří vyrůstají v sociálně znevýhodněném prostředí a zřídka navštěvují předškolní zařízení. Má takové prostředí vliv na žáka v přípravné třídě? A jestli ano, tak jaký? V této bakalářské práci, se pokusíme odpovědět. Vždyť již slova Jana Amose Komenského: „*Na dobrém počátku všechno záleží.*“ Vypovídají mnohé.

TEORETICKÁ ČÁST

1 PREPRIMÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Preprimární vzdělávání, neboli taky předškolní výchova je definována jako primární stupeň vzdělávání, kdy dochází k organizované výuce. Cílem je připravit děti na nástup na základní školu a na školní prostředí. Zásadní poznatkem, jež je potřeba v souvislosti s preprimárním vzděláváním uvést je, že se jedná o první výchovu, která probíhá mimo rodinu – první sociální skupinu dítěte. Od dovršení tří let je datován předškolní věk do nástupu na základní školu, tedy přibližně do ukončeného šestého roku života. Dítě v předškolním věku disponuje velkou fantazií, hravostí a energií. Tento stav u dítěte přetrvává až do nástupu na základní školu, kdy se dítě samo začíná vnímat jako téměř „dospělé“.¹ „V tomto věku dochází k rozvoji pohybových a tělesných funkcí. Jedinec se stává zdatnější a odolnější. Zlepšuje se koordinace pohybů, stávají se hbitější a elegantnější. Na konci období se výrazně zlepšuje jemná motorika. Toto zlepšení pomáhá dítěti získávat nové zkušenosti. Svou zručnost si cvičí v sebeobsluze, v kresbě, při hře. Pohyby závisí na vědomí, dítě si osvojuje náročnější pohyby, které vyžadují jeho soustředěnou pozornost.“²

V této kapitole se budeme soustředit na legislativní vymezení předškolního vzdělávání, kde se zaměříme na podmínky provozu mateřské školy, rozsah povinného předškolního vzdělávání v MŠ, počty dětí v mateřských školách a na péči o zdraví a bezpečnost v MŠ. V neposlední řadě se zaměříme na cíl předškolního vzdělávání.

1.1 Legislativa zahrnující předškolní vzdělávání

Soustředíme se především na paragrafy, které jsou významné vzhledem k zaměření bakalářské práce, konkrétně vyhláška ze dne 29. prosince 2004 o předškolním vzdělávání. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy stanoví podle § 23 odst. 3, § 29 odst. 2, § 35 odst. 2, § 123 odst. 5 a § 161c odst. 2 písm. c) zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním,

---

¹ MACHOVÁ, Jitka. *Biologie člověka pro učitele*. Druhé vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3357-2. s. 29.

² MACHOVÁ, Jitka. *Biologie člověka pro učitele*. Druhé vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3357-2. s. 29.

základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění zákona č. 383/2005 Sb., zákona č. 49/2009 Sb., zákona č. 472/2011 Sb., zákona č. 178/2016 Sb. a zákona č. 101/2017 Sb.: **§ 1 Podrobnosti o podmínkách provozu mateřské školy.** Cílem mateřské školy je spolupracovat se zákonnými zástupci dětí a jinými právníckými a fyzickými osobami za účelem vytvořit takové aktivity, které by podpořili správný vývoj dítěte. Mateřská škola nabízí dětem vzdělávání minimálně 6,5 hodin ve všední dny. Dítě se nesmí v mateřské škole vzdělávat déle než 12 hodin. Dnes jsou známé také tzv. lesní školky (typ mateřské školy), kde je také povolen celodenní provoz, avšak nejdelší možná doba po kterou dítě může být v této škole je devět hodin. V mateřských školách, kde je ustanoven tzv. polodenní provoz je maximální stanovená doba pobytu na 6,5 hodiny.

§ 1c Rozsah povinného předškolního vzdělávání v mateřské škole. Povinné předškolní vzdělávání je stanoveno v rozmezí stálých čtyř hodin ve dnech, ve kterých je určena povinnost předškolního vzdělávání. Začátek doby v MŠ je stanoven ředitelem mateřské školy na základě odstavce 1. Toto určení by mělo být stanoveno v rozmezí od 7 do 9 hodin. Veškeré informace musí být uvedeny ve školním řádu.

§ 2 Počty přijatých dětí ve třídách mateřské školy. Počet dětí v mateřské škole je definován následujícími požadavky: mateřská škola s jednou třídou – 15 dětí, mateřská škola se dvěma třídami – průměrně 12 dětí, mateřská škola se třemi třídami – průměrně 16 dětí, mateřská škola s čtyřmi a více třídami – průměrně 18 dětí. V případě, že je v obci pouze jedna mateřská škola, jsou podmínky následující: mateřská škola s jednou třídou – 13 dětí, mateřská škola se dvěma třídami – průměrně 12 dětí, mateřská škola se třemi a více třídami – průměrně 16 dětí. Kapacita třídy v mateřské škole je 24 dětí, naopak tomu v lesní škole 15 dětí. V případě, že je do třídy zařazeno dítě s podpůrným opatřením, se následně počet dětí ve třídě s nejvyšším počtem snižuje o dvě děti. Nejvyšší počet dětí na základě odstavce tři se dále snižuje o jedno za každé dítě s přiznaným podpůrným opatřením třetího stupně, které není uvedeno ve větě první. Postupem podle věty první a druhé lze snížit nejvyšší počet dětí ve třídě nejvýše o pět. Dítě, jež navštěvuje mateřskou školu pravidelně po dobu kratší, než je stanoveno a další dítě, které se vzdělává ve zbývajících dobách podle § 34 odst. 10 školského zákona, se zařazuje do téže třídy – vždy je započítáno 1 dítě.

§ 5 Péče o zdraví a bezpečnost dětí. Ve chvíli, kdy pedagog převezme dítě od zákonného zástupce, zodpovídá za něj právnická osoba, jež vykonává činnost mateřské školy a dohled nad dítětem, do doby než pedagog opět vrátí dítě do rukou zákonného zástupce. Dítě může být také předáno do rukou pověřené osobě, ale pouze v případě písemného pověření vystaveného zákonným zástupcem dítěte. Aby byla zajištěna dostatečná bezpečnost pro děti při pobytu mimo budovu mateřské školy, může ředitel MŠ stanovit, že na jednoho pedagoga připadne maximálně 20 dětí z běžné třídy, nebo 12 ve třídě, kde je podporována inkluze a mezi dětmi jsou děti s podpůrnými opatřeními. V případě, že si situace žádá zvýšení počtu pedagogů např. během sportovních akcí, může ředitel mateřské školy tak učinit. Pověřená osoba by měla být zletilá a způsobilá k právním úkonům, navíc by měla být v pracovněprávním vztahu k právnické osobě, jež činnost MŠ vykonává.

Stejně jako téměř každý zákon, také školský zákon prošel několika zásadními změnami, na které je potřeba poukázat, aby nedošlo k chybnému chápání, postoji apod. Mezi nejzásadnější změny řadíme: novelu školského zákona č. 178/2016 Sb. s účinností od roku 2017 povinné předškolní vzdělávání a zavádí individuální vzdělávání dětí jako možnou alternativu plnění povinného předškolního vzdělávání v mateřské škole. Dále došlo ke změně v přednostním přijímání dětí do MŠ, kdy od roku 2020 se bude týkat dětí starších dvou let. Od září roku 2020 se v MŠ mohou vzdělávat děti od dvou do tří let, přičemž mateřské školy budou muset disponovat dostatečnou kapacitou pro spádové oblasti. V důsledku řečeného se zavádí snižování maximálního počtu dětí ve třídách mateřských škol.³ Dítě, které dosáhne pěti let do konce září má od 1. 1. 2017 možnost přednostně nastoupit na základní školu v následujícím roce.

Od roku 2017 musí každá mateřská škola, přijmou čtyřleté dítě ze své spádové oblasti. Vzhledem k tomuto ustanovení je potřeba přizpůsobit kapacity v mateřských školách tak, aby byly schopny přijímat čtyřleté děti. Od roku 2018 je ustanoveno, přednostní přijímání dětí, které jsou starší tří let. Opět došlo k upravení kapacity tříd v mateřských školách, aby mohly přijímat tyto děti ze spádové oblasti.⁴

---

³ Změny v předškolním vzdělávání – povinný rok předškolního vzdělávání i vzdělávání dvouletých dětí | ČOSIV. [online]. [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://cosiv.cz/cs/2016/08/11/zmeny-v-predskolnim-vzdelavani-povinny-rok-predskolniho-vzdelavani-i-vzdelavani-dvouletych-deti/>

⁴ Změny v předškolním vzdělávání – povinný rok předškolního vzdělávání i vzdělávání dvouletých dětí | ČOSIV. [online]. Dostupné z: <https://cosiv.cz/cs/2016/08/11/zmeny-v-predskolnim-vzdelavani-povinny-rok-predskolniho-vzdelavani-i-vzdelavani-dvouletych-deti/>

1.2 Cíl předškolního vzdělávání

Cílem předškolního vzdělávání je zabezpečovat všestranný harmonický rozvoj co největšího počtu dětí od raného věku do 6 let v souladu s jejich věkovými možnostmi a zvláštnostmi tak, aby v šestém roce svého života byly schopné úspěšně se vzdělávat v základní škole. Zařízení předškolní výchovy – jesle a mateřské školy – pro děti od narození do 6 let dialekticky spojují ve svém působení výchovná a sociální poslání. Dítě předškolního věku má v podstatě zvládnout základy spisovného jazyka v řečovém projevu do té míry, aby bylo schopno souvisle a srozumitelně se vyjadřovat a úspěšně navazovat kontakty s ostatními dětmi a dospělými.

Dítě získává elementární předpoklady po svoji estetickou tvořivost a elementární vědomosti potřebné k pozdějšímu uvědomělému chápání a prožívání umění. V podmínkách kolektivní výchovy má dítě možnosti uplatnit svoje subjektivní tvořivé potřeby i zájmy v různých činnostech, které vzbuzují pocit vnitřního uspokojení a radosti. Neoddělitelnou součástí výchovy dítěte v předškolním věku je péče o jeho zdraví a správný tělesný a duševní vývoj. Dítě si má osvojit hygienické návyky a základní pohybové dovednosti a s tím související poznatky a zkušenosti. Koncepce předškolní výchovy proto zdůrazňuje požadavky a metody aktivizující dítě, posilující jeho iniciativu, snahu, touhu po činnosti a poznání. Do práce se více věleňuje vhodná motivace, využívá se při ní vzoru dospělého v životě dítěte a vlivu vrstevníků. Konkrétní požadavky vyplývající z cíle předškolní výchovy, které se v dialektické jednotě a návaznosti přenášejí do práce s dětmi, jsou obsaženy v jednotlivých výchovných složkách (tělesné, rozumové, mravní, pracovní a estetické).

2 ŠKOLNÍ ZRALOST

Nástup dítěte na základní školu je jedním z nejvýznamnějších kroků v jeho životě. Ačkoli předtím navštěvovalo mateřskou školu, je základní škola vnímána jako něco mnohem většího. Rodiče ve spojitosti se ZŠ dětem často říkají: „Teď už jsi velký kluk. Teď už jsi velká holka.“ Děti nástup na základní školu mnohdy vnímají jako vystoupení z dětského světa. Jejich život se během jednoho dne mění. Najednou to nejsou ty děti, co si celý den mohou jen hrát. Najednou musí poslouchat, musí se učit, jejich den získává řád. Základní škola patří mezi další instituci, která bude utvářet osobnost dítěte. Na roli žáka je dítě připravováno nejen rodinou, ale také mateřskou školou, kterou musí dítě navštěvovat minimálně jeden rok. Vstup dítěte na půdu školy, je vnímáno různými způsoby ze strany rodičů. Někteří vnímají vzdělání jako něco nezbytného, jiní zase úplně naopak. Nicméně i přes všechny postoje je škola místem, kde dítě podává nějaký výkon, prosazuje svoje schopnosti, realizuje se ve skupině vrstevníků, je místem socializace.⁵

2.1 Definice a diagnostika školní zralosti

Primárním předpokladem připravenosti jedince na základní školu je tzv. školní zralost a to jak po stránce duševní a sociální, ale také po stránce tělesné. Školní zralost je definována jako dosažení určitého stupně vývoje. Tento mezník je specifický tím, že dítě je již schopno soustředit se a účastnit se vyučovacího procesu. Jedním z kritérií je věková hranice. Dítě, které nastupuje v září na základní školu, by mělo téhož roku dosáhnout do konce měsíce srpna šesti let. Ovšem věk je pouze orientační kritérium, jelikož dítě v šesti letech nemusí být např. dostatečně fyzicky vyspělé. Děti narozené v podzimních měsících, mohou získat dobrovolný odklad povinné školní docházky. Posouzení školní zralosti spadá do kompetence pracovníkům pedagogicko-psychologických poraden.⁶

Aby byly všechny děti posuzovány stejnou měrou, vypracoval Jirásek jistou českou obdobu tzv. Kernova testu (přesněji v testu základního výkonu – Grundleistungstest), který patří pravděpodobně mezi nejznámější testy školní zralosti. Orientační test školní zralosti obsahuje následující úkoly:

---

⁵ MONATOVÁ, L. *Speciálně pedagogická diagnostika z hlediska vývoje dětí*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-86-9.

⁶ BARTOŇOVÁ, M. *Kapitoly ze specifických poruch učení I: vymezení současné problematiky*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5299-4. s. 31.

- dítě provede kresbu mužské postavy,
- dítě napodobí psací písmeno,
- dítě obkreslí skupinu bodů.⁷

Každá základní škola pořádá tzv. zápis do první třídy, kde jsou dětem uděleny úkoly, jež mají splnit. Stanovené úkoly jsou podloženy právě orientačním testem školní zralosti. Na základě provedení, je dítě buď přijato na základní školu anebo je dítěti doporučen odklad povinné školní docházky.

2.2 Legislativa vzdělávání žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí

Sociálně znevýhodnění patří mezi diskutovaná témata ve vztahu ke vzdělání. Nejen, že děti jsou mnohdy zanedbané, ale také nemají dostatečné možnosti pro vzdělávání a následný vývoj. Tato problematika je ukotvena v legislativě České republiky v § 16 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. Zákon definuje žáky se speciálně vzdělávacími potřebami následovně: jako žáky se zdravotním znevýhodněním, žáky se zdravotním postižením, žáky se sociálním znevýhodněním.⁸ Kratochvílová definuje žáky se speciálními vzdělávacími potřebami jako ty, jež se různou intenzitou a různými způsoby odlišují od ostatních žáků, kteří jsou považováni za normu.⁹ Sociálně znevýhodnění je zákonem vymezeno jako rodinné prostředí, kde je snížen sociokulturní status, kde je nařízena ústavní výchova, společenství azylantů nebo jedinců požívajících doplňkové ochrany a účastníky řízení o udělení mezinárodní ochrany na území ČR podle zvláštního právního předpisu.

V rámci legislativy zabývající se sociálně znevýhodněným prostředím nabývá významu vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, která nabyla účinnosti dne 17. 2. 2005. Vyhláška se soustředí na podporu žákům se speciálně vzdělávacími potřebami. Těmto žákům je nabídnuto pomoc v podobě podpůrných opatření, jež odpovídají

⁷ BARTOŇOVÁ, M. *Kapitoly ze specifických poruch učení I: vymezení současné problematiky*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5299-4. s. 31.

⁸ ČESKO, 2005b. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. In: Sbírnka zákonů ČR. Dostupné také z: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=561~2F2004&rpp=15#seznam>.

⁹ KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Inkluzivní vzdělávání v české primární škole: Teorie, praxe, výzkum*. Brno: Masarykova univerzita. 2013. ISBN 978-80-210-6527-7. s. 18.

konkrétnímu jedinci.¹⁰ V roce 2012 byla ratifikována vyhláška č. 147/2011 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. Tato vyhláška v prvním paragrafu definuje jako žáka se sociálním znevýhodněním jako jedince, který pochází z prostředí, kde mu nebylo umožněno řádně se vzdělávat a ani jeho zákonní zástupci dostatečně nespolečně spolupracovali se vzdělávací institucí. Za sociálně znevýhodněného je považován také ten, jež nedisponuje dostatečnou znalostí vyučovacího jazyka.¹¹ Vyhláška č. 72/2005 byla dále změněna vyhláškou č. 197/2016 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů, a některé další vyhlášky.

V roce 2015 proběhlo několik legislativních změn v důsledku novelizace školského zákona, přičemž mezi jednu z nejvýznamnějších změn patří zákon č. 82/2015 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.¹² Další změna je zaznamenána v září následujícího roku, kdy ustanovení § 16 nově ponese název „Podpora vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami“. Zákon blíže specifikuje žáka se speciálně vzdělávacími potřebami – žák potřebuje ke vzdělávání poskytnout podpurná opatření, která dále upřesňuje § 16 odst. 2 (např. poradenská pomoc školám ze strany duálních vzdělávacích plánů, podpora asistenta pedagoga, celková úprava organizace výuky atd.).

V roce 2016 nabyla účinnosti nová vyhláška č. 28/2016 Sb., která novelizovala vyhlášku č. 73/2005 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných. Nová vyhláška č. 27/2016 Sb., zásadní změna proběhla ve využívání termínu „sociální znevýhodnění“, který již není používán stejně jako je tomu v zákoně č. 82/2015 Sb.

Odůvodnění nově vzniklého zákona č. 82/2015 Sb., zní, že doposud užívaný termín definoval pojem sociální znevýhodnění příliš taxativně a uvádělo pouze ty druhy sociálního znevýhodnění, které jsou „měřitelné“. Novela zákona byla přijata z důvodu, že

---

¹⁰ ČESKO, 2005a. Vyhláška č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů. In: Sbíрка zákonů ČR. Dostupné také z: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=73~2F2005&rpp=15#seznam>.

¹¹ ČESKO, 2011a. Vyhláška č. 147/2011 Sb., kterou se mění vyhláška 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných. In: Sbíрка zákonů ČR. Dostupné také z:

<https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=74342&nr=147~2F2011&rpp=15#local-content>

¹² ČESKO, 2015. Zákon č. 82/2015 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: Sbíрка zákonů ČR. Dostupné také z:

<https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=82~2F2015&rpp=15#seznam>

tzv. uzavřený okruh definice sociálního znevýhodnění není možný, jelikož existuje mnoho objektivních znevýhodnění jedince, než je zdravotní znevýhodnění.¹³ Cílem veškerých novel a změn je poskytnout pomoc pokud možno co největšímu počtu žáků, jež usilují o vzdělání, které jim z jakýchkoli důvodů není umožněno. Mezi takové žáky tedy nepatří pouze děti se zdravotním postižením, ale také jedinci se sociálním znevýhodněním. Dalším významným krokem, je zrušení přílohy RVP ZV, která upravuje vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením. Vyučování bude probíhat dle RVP pro základní vzdělávání, avšak pedagog bude mít možnost využít podpůrných opatření a IVP.

Společně s touto problematikou se do popředí dostává dnes poměrně aktuální pojem integrace a inkluze, tedy vzdělávání žáků se speciálně vzdělávacími potřebami v běžných třídách. Cíle je motivovat žáka se speciálně vzdělávacími potřebami tak, aby byl schopný se přizpůsobit žákům v běžné třídě. Mezi nové průkopníky této myšlenky v dnešní době lze zmínit Ladislava Zilchera, který patří za zastávce tohoto jednání. Stejně tak Havel a Filová se domnívají, že žák tak bude mít větší šanci dosáhnout normality.¹⁴ Inkluze je dnes hojně rozebíraným a diskutovaným tématem. Troufáme si říci, že dokonce patří mezi kontroverzní témata, co se týče diskuse s odborníky a laickou veřejností. Např. Kratochvílová staví myšlenku inkluze na úroveň lidských práv.¹⁵ Tyto tendence jsou v České republice navíc podpořeny ze strany Ministerstva školství, dětí a mládeže.

---

¹³ DŮVODOVÁ ZPRÁVA, 2014. In: Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR [cit. 2016-04-07]. Sněmovní tisk 288/0. Ke stažení dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=288&CT1=0>.

¹⁴ HAVEL, J. a H. FILOVÁ. *Inkluzivní vzdělávání v primární škole*. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-202-4. s. 67.

¹⁵ KRATOCHVÍLOVÁ, J. *Inkluzivní vzdělávání v české primární škole: Teorie, praxe, výzkum*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6527-7. s. 13.

3 PŘÍPRAVNÁ TŘÍDA

Dítěti je udělen odklad povinné školní docházky v několika případech. Jedním z nich je nedostatečná fyzická vyspělost, kdy je dítě příliš drobné, malé a nebylo by schopné zvládat fyzickou zátěž. Druhým a nejčastějším důvodem je vada řeči, kdy dítě např. šišlá, vynechává písmena, nedokáže srozumitelně komunikovat apod. Mnohdy je příčinou také dětská hravost, kdy dítě ještě nedospělo do stádia, kdy by bylo schopné sedět a poslouchat – v takovém případě by nástup na základní školu byl pro dítě pouhým trápením. Současně s touto příčinou lze uvést psychickou nezralost, kdy dítě není připravené např. opustit matku na delší dobu, vnímat novou autoritu, vyrovnat se s kritikou aj. Dalším často uváděným důvodem je nedostatečná grafomotorika – i přesto, že se dítě psát učí až na základní škole, je potřeba, aby byla např. již vyhraněná laterálníta, dítě mělo osvojený správný úchop pera a při psaní nebylo křečovitě. V některých případech se u dětí během zápisu do první třídy, prokáže nedostatečné vědomosti např., že dítě nerozezná barvy a útvary. Jako poslední příčinu uvedeme pracovní nezralost, která nepatří mezi frekventované, avšak lze se s ní také setkat – dítě by mělo být schopné se pro činnost dostatečně nadchnout. Během zápisu do první třídy, zkušební pedagogové zadávají dětem úkoly, jejichž prostřednictvím ověřují veškeré výše zmíněné schopnosti. V případě, že dítě nesplňuje stanovené požadavky pro nástup na základní školu, je dítěti udělen odklad povinné školní docházky a doporučeno navštěvovat přípravnou třídu, nebo zůstat v MŠ.

3.1 Legislativa týkající se přípravné třídy

Bezpečné školní prostředí, nabízející příležitost, poskytující rovné podmínky a šance všem žákům, se stává prostředkem k realizaci stanovených cílů.¹⁶ V roce 1997-2000 proběhlo ověření přípravných tříd. Výzkum byl zaměřen na děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Výsledky zajistily stálé zřízení přípravných tříd pod záštitou MŠMT, a sice podle § 58 zákona č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol, ve znění pozdějších předpisů a podle § 45 odst. 6 zákona č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

---

¹⁶ Zákon č. 561/2004 Sb., ze dne 24. září 2004, o předškolním, základním, středním, vyšším odborném, a jiném vzdělávání (školský zákon).

Článek 1 se zabývá problematikou zřizování přípravných tříd, konkrétně pro děti se sociálním znevýhodněním. Od roku 2000/2001 je možné zřídit přípravnou třídu pro děti se sociálním znevýhodněním za následujících podmínek. Abychom mohli u jedince použít termín sociálně znevýhodněný, musí pocházet z rodiny s nízkým sociálně ekonomickým postavením, nebo musí být ohrožen sociálně patologickými jevy. Dalším příkladem sociálně znevýhodněného dítěte je azylant nebo účastník řízení o udělení azylu na území ČR.¹⁷

Přípravná třída může být založena ředitelem MŠ a ZŠ. Ve výjimečných případech může dojít ke zřízení přípravné třídy také ředitelem speciální školy avšak se souhlasem školského úřadu a zřizovatele. Od ledna roku 2001 je potřeba souhlas zřizovatele a orgánu kraje v přenesené působnosti.¹⁸ Nejmenší stanovený počet dětí pro zřízení přípravné třídy je stanoven na 10, naopak nejvyšší počet dětí je povolen na 15. V případě, že nastane situace, kdy počet žáků v přípravné třídě klesne pod sedm. Je následně přípravná třída zrušena. Přípravná třída je určena dětem, kterým byl udělen odklad povinné školní docházky. Příprava na plnění povinné školní docházky se řídí metodickým materiálem. Pedagog, který působí v přípravné třídě je členem pedagogického sboru příslušné základní školy. Pro každé dítě je vypracován individuální vzdělávací plán, jehož obsah je utvářen obdobně jako obsah individuálně vzdělávacího plánu pro děti se zdravotním postižením.

Článek 2. se zabývá ustanovením funkce asistenta pedagoga. Asistent pedagoga je často nedoceneným členem. Jejich funkce je velice důležitá, aby nedocházelo např. ke komunikačním obtížím. Asistent pedagoga by měl, pokud je možné, pocházet z prostředí, ze kterého pochází děti v přípravné třídě. Asistent pedagoga by měl být starší 18 let. Podmínkou je dokončené základní vzdělání a trestní bezúhonnost. Jeho přijetí je závislé na platných předpisech o přijímání pracovníků ve školství. Žádost na asistenta pedagoga podává ředitel základní školy k příslušnému školskému úřadu. Součástí žádosti by měl být název příslušné instituce, adresa, počet tříd, počet žáků, kapacita dětí ze znevýhodňujícího sociokulturního prostředí, jméno a příjmení, rodné číslo a dosažené vzdělání asistenta, zařazení asistenta do platové třídy dle stávajících platových předpisů.¹⁹ Asistent pedagoga

---

¹⁷ Například zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a změně některých zákonů.

¹⁸ Zákon č. 132/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství.

¹⁹ Nařízení vlády č. 251/1992 Sb., o platových poměrech zaměstnanců rozpočtových a některých dalších organizací, ve znění pozdějších předpisů.

by se měl účastnit 40 náslechoých hodin a následně absolvovat tzv. pedagogické minimum, které trvá po dobu deseti dní ve vzdělávacím zařízení s akreditovaným programem. Zodpovědnou osobou za asistenta pedagoga je ředitel školy, který také způsobilost ověří v průběhu zkušební doby. Asistent pedagoga je ve třídě téměř nepostradatelný.

3.2 Cíl a obsah vzdělávání v přípravné třídě

Do této skupiny spadají děti – žáci, jež se nachází v prostředí, které se jakkoli odlišuje od žáků vyrůstajících v majoritní populaci např. sociálně, kulturně, jazykově. Jedná se o žáky z různých na našem území již žijících menšin či o žáky, kteří se u nás usídlili v rámci migrace. V takovém případě hovoříme o azyllantech a účastnících řízení o udělení azylu. Z průzkumů je patrné, že se počet především takových žáků zvyšuje.²⁰ Většina takových dětí se bez větších potíží začlení následně do běžné základní školy. V opačném případě se vyrovnávají s problémy jako např. nedostatečná slovní zásoba, inklinace k vlastní kultuře a odmítání kultury nové, což s sebou přináší problémy v oblasti názorů a postojů. Děti, které pochází z rodinného prostředí, jež je nízce sociálně kulturně a ekonomicky postavené, podléhají mnohem více než ostatní sociálně patologickým jevům. Právě z toho důvodu je nutné, těmto žákům věnovat speciální pozornost v takovém rozsahu, který oni potřebují.²¹

Primárním problémem během edukace žáků z kulturně odlišného prostředí je především v rozdílném mateřském jazyk. V některých případech děti dokonce odmítají hovořit novým jazykem, nebo jim to činí velké obtíže. Z tohoto důvodu je potřeba během vzdělávání v přípravné třídě věnovat zvýšenou pozornost. Jedinec by měl mít po absolvování přípravné třídy jazykové schopnosti a znalosti potřebné pro nástup na základní školu. Součástí vzdělávání v přípravné třídě by mělo být také seznámení s kulturou České republiky – tradice, zvyklosti apod. Nicméně by nemělo dojít k úplnému potlačení kultury

---

²⁰ BALADA, J. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. Dotisk 1. vyd. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický, 2006. ISBN 80-87000-02-1.

²¹ BALADA, J. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. Dotisk 1. vyd. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický, 2006. s. ISBN 80-87000-02-1.

dítěti vlastní. Škola by měla zajistit pro dítě také vzdělávání příslušné národnostní menšiny, aby byl zajištěn rozvoj vlastní identity.²²

Žádná základní škola by se k žákům ze znevýhodněného prostředí neměla otáčet zády. V zájmu každé školy by mělo být začlenění – integrace takových jedinců. Integrace by měla vždy probíhat co nejvíce ohleduplně, citlivě s ohledem na původ dítěte.²³ Klíčovou postavou během vzdělávání žáků v přípravné třídě je pedagog, který do značné míry může ovlivnit úroveň dítěte. Jeho úkolem je pochopit problém žáka, poznat jeho rodinné prostředí, komunikovat s žákem a jeho zákonnými zástupci. V jeho zájmu by mělo být vzdělání žáka tak, aby nedošlo k narušení jeho psychické stránky. Pedagog by měl ve třídě vytvářet příjemné klima pro vzdělávání. Měl by žáky vhodně motivovat a připravit na nástup na základní školu. Přípravná třída by měla disponovat asistentem pedagoga, který bude nápomocen během komunikace především s dětmi, jež pochází z jiné kultury a specifickými učebnicemi. Nemálo důležitá je spolupráce pedagoga s ostatními odborníky, kterým je dětský psycholog, etoped a sociální pracovník.

---

²² BALADA, J. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. Dotisk 1. vyd. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický, 2006. ISBN 80-87000-02-1.

²³ BALADA, J. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. Dotisk 1. vyd. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický, 2006. ISBN 80-87000-02-1.

4 SOCIOKULTURNÍ PROSTŘEDÍ

Lidská práva jsou v současnosti jedním z nejvíce frekventovaných témat. Klíčovou otázkou těchto práv, je rovné právo na vzdělání. Každé dítě by mělo mít možnost vzdělávat se a zdokonalovat ve svých schopnostech a dovednostech bez ohledu na postavení, handicap nebo sociokulturní prostředí, ve kterém vyrůstá. Když se v roce 2004 Česká republika stala členem Evropské unie, přijala také její ideály, mezi které patří nejen v rámci sociální práce rovnost příležitostí pro všechny. Tedy v případě, že se někdo nachází ve složité situaci, je stát povinen mu nabídnout východisko a být mu nápomocen při hledání řešení. Ve vztahu k zaměření této práce se jedná o vytvoření přípravných tříd, které jsou k dispozici pro všechny, kteří nejsou schopni nastoupit na základní školu ať už z finančních důvodů, etnický či jiných. V přípravné třídě získá dítě možnost naučit se vše potřebné, co doposud nemělo možnost a tím se připravit na následující rok, kdy se stane tzv. „prvňáčkem“.²⁴

4.1 Specifikace problematiky

Školský dokument uvádí pojem sociokulturní znevýhodnění spolu s metodickým pokynem MŠMT o zakládání přípravných tříd.²⁵ Tento dokument jistým způsobem reaguje na vzniklou situaci, kdy určitá skupina dětí není v daném věku schopná nastoupit na základní školu z jakýchkoli důvodů. Většinou se jedná o druh znevýhodnění, který dítěti znemožňuje dosáhnout stanovených požadavků pro nástup na základní školu. Pro tyto děti byly pod záštitou ministerstva zřízeny přípravné třídy při základních školách, jejich cílem je soustředit se na děti předškolního věku, jež vyrůstají v odlišném prostředí než ostatní děti. Termín sociokulturní prostředí je složeno z několika primárních slov. Pojem prostředí lze nalézt specifikovaný v sociologickém slovníku²⁶ jako „*všechno, co leží za hranicemi systému a čemu se systém pro své přežití musí přizpůsobit nebo to měnit.*“ Z pohledu

---

²⁴ MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-331-4.

²⁵ Zákon č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* (školský zákon). [online] [cit. 2019-11-09]. Dostupné: <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>

²⁶ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0. s. 225.

antropologie je možné na prostředí nahlížet jako na životní prostor, jež obklopuje organismus a má vliv na stávající jednání jedince a jeho vlastnosti.²⁷

Pojem se objevuje také v souvislosti se sociologií hendikepu jako: „*disciplína aplikované sociologie, zabývající se zdravotním znevýhodněním jako sociálním jevem; sociálně podmíněným vztahem mezi objektivním zdravotním postižením a znevýhodněním jeho nositele v konkrétní společnosti. V obecné rovině jde též o hendikep v důsledku příslušnosti např. k jazykové minoritě – sociokulturní hendikep – apod.*“.²⁸ Pro každé dítě se sociokulturní znevýhodnění stává jistým druhem handicapu – omezuje ho. Handicap definuje Jandourek jako sociální znevýhodnění jedince v souvislosti s postižením či příslušností k určité skupině. To jak se dítě s handicapem bude schopno adaptovat ve společnosti je přímo úměrné přístupu společnosti.²⁹ Tedy jaké podmínky pro adaptaci sociální politika státu vytvoří pro jedince, kteří mají ztížené podmínky. Výzkumy ukázaly, že v případě, že je dítě členem minority potřebuje větší pozornost, jelikož podmínky, ve kterých vyrůstá, se mohou tak výrazně lišit od podmínek ostatních, že dítě nebude téměř schopné se přizpůsobit na podmínky ve společnosti. Majorita dětí nevytvoří možnosti k adaptaci, naopak omezí jeho možnosti podílet se na společenském životě. Je nutné nabízet jedincům, kteří disponují tímto handicapem příležitosti k běžnému životu. Z toho důvodu je potřeba, aby se stát podílel na pomoci těmto lidem. Cílem je vytvořit systém podpůrných mechanismů, jejichž úkolem bude snížit riziko vzniku znevýhodnění jedince. Důležitá je také prevence, která se soustředí na odstranění překážek.

V dnešní době se většina států snaží vycházet vstříc všem, kteří pomoc v oblasti vzdělávání potřebují. Například Spojené státy americké odstranili nepříznivé důsledky rozdílného prostředí programem Head Start. Česká republika na stejné úrovni vytvořila přípravné třídy.³⁰ Primárním cílem takového opatření státu je, poskytnout takovou pomoc dětem ze znevýhodněného prostředí, jež by vedla k absenci nepřipravenosti na nástup na základní školu. Dětem je potřeba vytvořit takové podmínky pro studium, aby byly schopné studovat bez větších potíží.

---

²⁷ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0. s. 197

²⁸ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0. s. 197

²⁹ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0. s. 197

³⁰ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd., Praha: Portál 2003. ISBN 80-7178-772-8. s. 220.

Zákon č. 561/2004 Sb., § 16 (školský zákon), říká, že žákem se speciálními vzdělávacími potřebami je osoba se sociálním znevýhodněním.³¹ Sociální znevýhodnění je chápáno jako rodinné prostředí, které dítěti nezajišťuje potřebné funkce, nepodněcuje ho ke studiu – naopak mu brání a dokonce mohou být přítomny také sociálně patologické jevy.³²

4.2 Rodina

Rodina je základní společenství, které je již od prvopočátku vnímáno jako jedno z nejdůležitějších uskupení pro vývoj dítěte. Ačkoli z historického pohledu je možné nahlížet období, kdy se mnohem více preferovala výchova celou společností, než rodinou, dnes jsme se navrátili k ideálu rodiny. Je to první společenství, se kterým dítě přichází do styku, jehož názory přebírá za své a kde se cítí v bezpečí. V pedagogickém slovníku je termín rodiny definován jako nejstarší společenská instituce, jejíž úlohou je plnit ekonomickou, socializační, reprodukční, sexuálně-regulační aj. funkci. Je to právě rodina, která vytváří klima potřebné pro život a správný vývoj dítěte. Na rodinu je možné nahlížet z několika pohledů. Pro malé dítě je na začátku života nejdůležitější tzv. nukleární rodina, která je složena z nejbližších členů rodiny – rodiče, sourozenci. Další pohledy se s vývojem doby mění. Podle Průchy, Walterové a Mareše je rodina vnímána jako společenství, jež si utváří vlastní sociální prostor. Ve většině případů se tento sociální prostor předává v rodině a dítě má jen zřídka potřebu v dospělosti vytvořit rozdílný prostor, který by se lišil např. ve výchově, tradicích apod. Ve většině případů dochází jen k drobným odchylkám, kdy jedinec přináší něco svého a doplňuje tak sociální prostor, který je již několik let zaveden.³³

Z řečeného je patrné, že jednotliví členové jsou spolu jistým způsobem propojeni. Dokáží spolu spolupracovat a přebírat své názory. Každá rodina je takový „otisk prstu“, žádná není stejná, každá je jedinečná. Ať už se jedná o rodinu úplnou či neúplnou, každá přináší do společnosti něco osobitého, co pro dítě může být přínosné. Ale i přes jedinečnost každé rodiny je potřeba, aby byly zachovány základní funkce rodiny. Na prvním místě je

---

³¹ Zákon č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* (školský zákon). [online] [cit. 2019-11-09]. Dostupné: <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>

³² Zákon č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* (školský zákon). [online] [cit. 2019-11-09]. Dostupné: <http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>

³³ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd., Praha: Portál 2003. ISBN 80-7178-772-8. s. 202.

soudržnost, neboli koheze, která je definována jako blízkost, intimita, sounáležitost. I přesto je potřeba, aby každý člen rodiny měl také prostor pro svou individualitu, aby se mohlo rozvíjet jeho ego, jeho já. Na druhém místě je **adaptabilita**, tedy schopnost rodiny reagovat na nově vzniklé situace, přizpůsobit se okolí, adaptovat se. A třetí neméně důležitým prvkem je **komunikace**. Proces dorozumívání se, řešení problémů apod. vše je možné jen díky komunikaci, která utváří ráz rodiny.³⁴

Ačkoli stále převyšuje počet úplných rodin, kdy je zastoupení obou rodičů, je možné si všimnout, že stále stoupá počet rodin neúplných – zastoupený pouze jeden rodič. Lidé se mnohem více rozvádí a také stoupá počet žen, které vychovávají dítě dobrovolně samy již od začátku. Neúplná rodina se musí vypořádat s velkým množstvím negativních nástrah, které s sebou přináší výchova dítěte bez partnera. Jednou z nejčastějších problémových oblastí jsou finance. Jeden rodič mnohdy není schopen zajistit dítě tak, jako je tomu v úplné rodině. Dítě pak např. nenavštěvuje kroužky, nejezdí na školní výlety apod. Další často zmiňovaným problémem jsou emoce, kdy je např. na svobodnou matku kladen mnohem větší tlak a ta v důsledku únavy není schopná s dítětem jednat rozumně a s klidem. Třetí oblastí jsou vztahy, kdy hrozí riziko nového nevhodného partnera. Podle psychologů je zcela zásadní, aby dítě vyrůstalo v plnohodnotné rodině, jelikož jen tak se může správně vyvíjet. Mnohdy je lepší, když se dítě vyvíjí v rodině s jedním rodičem, než v konfliktní rodině se dvěma rodiči. I přes možné komplikace je nutné, aby rodina nadále plnila potřeby dítěte. Rodina by dítěti měla zajistit potřeby podle A. Maslow:

- základní fyziologické potřeby,
- potřeba bezpečí a jistoty,
- potřeba lásky a sounáležitosti,
- potřeba ocenění a uznání,
- potřeba seberealizace, potřeba znát a rozumět.³⁵

V případě, že je zajištěno vše výše řečené snižuje se pravděpodobnost narušení dětského vývoje. Stejně tak se minimalizuje riziko, že dítěti bude udělen odklad povinné školní docházky. Samozřejmě je nutné dodržovat také jiné zásady jako např. vhodně dítěti

---

³⁴ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. přepracované vyd., Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8. s. 72.

³⁵ BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K., WÜNSCHOVÁ, P., BLÁHOVÁ, K. *Domácí násilí. Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha: Acorus, 2009. ISBN 978-80-254-5422-0. s. 62

plánovat volný čas, aby získalo potřebné vědomosti, ale uspokojení klíčových potřeb je zcela zásadní.

4.3 Výchova a vzdělávání v konkrétním sociokulturním prostředí

Prostředí, ze kterého dítě pochází, je některými podceňováno, jelikož se domnívají, že mnohem větší vliv mají instituce jako mateřská škola a základní škola. Lidé jim přisuzují mnohem větší úlohu než rodině. Nicméně kulturní prostředí, ve kterém dítě vyrůstá je natolik důležité, že ovlivňuje rozhodujícím způsobem jeho osobnost, vlastnosti a schopnosti.³⁶ Nejčastěji diskutovaným sociokulturním prostředím v České republice je romská kultura. Děti pocházející z romské kultury vyrůstají v úplně jiném prostředí, střetávají se s jinými hodnotami a získávají jiný pohled na svět než ostatní děti z majoritní společnosti. Romská rodina je z vnějšího pohledu definována jako společenství, kde panuje chaos, anarchie, absence řádu a disciplíny. Taková rodina je náchylná sociálně patologickým jevům. Děti z toho prostředí mají mnohdy problémy s adaptací v mateřské a základní škole. Především začátky jsou pro děti velice náročné, jelikož se náhle změní jejich způsob života, kdy musí poslouchat, dělit se o hračky, komunikovat, spolupracovat apod. Děti potřebují jistou strategii při vzdělávání, aby se jejich vývoj ubíral správným směrem a nebyl nutný odklad povinné školní docházky anebo aby v případě, že odklad bude udělen, došlo k nápravě nedostatků. Je žádoucí, aby se pedagogové snažili komunikovat s rodinou dítěte, vysvětlili podmínky a snažili se spolupracovat i přesto, že budou přítomny překážky. Díky takovému jednání je možné u dítěte odstranit „nedostatky“.³⁷

Ačkoli se nám může zdát, že v romské kultuře nepanují žádná pravidla, není tomu tak. Pouze se jejich pravidla neshodují s pravidly majoritní společnosti. Dítě je v jejich kultuře chápáno jako velice důležité, často jsou schopni pro děti udělat téměř vše. Bohužel střet nastává ve chvíli, kdy se dostáváme k určení priorit, jelikož v romské kultuře není na předních příčkách vzdělání. Tudíž ve chvíli, kdy rodiče zjistí, že nezvládají financovat vzdělávání dítěte, ponechávají si ho doma, místo toho aby vzniklou situaci vyřešili jinak. Většina rodin si však důležitost vzdělání uvědomuje, ale mnohem důležitější je vlastnit

---

³⁶ BALVÍN, J. *Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka*. Praha: Radix, 2008. ISBN 978-80-86031-83-5. s. 98.

³⁷ NĚMEC, J. a kol. *Edukace romských žáků v zrcadle výzkumných šetření*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5148-5. s. 16.

vysoký finanční obnos.³⁸ Navrátil toto tvrzení ukazuje v číslech – základní vzdělání má až 40,6% jedinců, vyučených bez maturity je až 20,7% jedinců, zvláštní školu absolvovalo až 15,8% jedinců a pouze 1,7% dosáhlo na vysokoškolský titul. Zajímavé je že dokonce 10,1% nemá ukončeno ani základní vzdělání.³⁹

V Romské kultuře se na život nahlíží jako na období, které je bez pravidel a je potřeba si ho plně užívat. V takovém případě pro ně čas ztrácí smysl. To se projevuje především na včasných příchodech do školy. Mnohdy se dítě do školy nedostaví vůbec z nepochopitelných důvodů pro naši společnost. Pro dítě je takové chování špatným příkladem, jelikož se špatně učí vnímat časovou souslednost. Výsledkem je jen další jedinec, který bude mít problém s dodržováním denního režimu. Zajímavým zjištěním je, že některé romské děti se domnívají, že peníze se nezískávají prací, ale jen tak se dostávají bez zásluhy.⁴⁰

Za další zajímavý a rozdílný prvek v romské kultuře je možné uvést jazyk – komunikaci. Velké množství Romů žijících na našem území pochází ze Slovenské republiky – jejich jazyk obsahuje slovenský dialekt.⁴¹ Další skupina Romské populace pochází z Maďarska, tudíž je možné u nich pozorovat tento dialekt.⁴² Zde shledáváme jistou paralelu s předešlou kapitolou, kde poukazujeme na nutnost komunikace v rodině, jelikož v tomto ohledu nedochází ke shodě komunikace v romské rodině a rodině majoritní společnosti. Výsledkem je střed na půdě mateřské školy a základní školy.

4.4 Vliv sociokulturního prostředí na vývoj dítěte

Prostředí je faktor, který dle některých zásadně ovlivňuje povahu jedince. Do značné míry dokáže určit jeho postavení ve společnosti, jelikož na něj působí po poměrně dlouhou dobu. Jedním ze základních úkolů, kterým si dítě projde je socializace. Tento proces by u dítěte měl proběhnout již před nástupem do mateřské školy. Nicméně je možné se setkat

---

³⁸ NĚMEC, J. a kol. *Edukace romských žáků v zrcadle výzkumných šetření*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5148-5.

³⁹ NĚMEC, J. a kol. *Edukace romských žáků v zrcadle výzkumných šetření*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5148-5. s. 18.

⁴⁰ NĚMEC, J. a kol. *Edukace romských žáků v zrcadle výzkumných šetření*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5148-5. s. 18.

⁴¹ BOŘKOVCOVÁ, M. *Romský etnolekt češtiny: případová studie*. Praha: Signeta, 2006. 130s. ISBN 80-903325-3-6. s. 9.

⁴² NĚMEC, J. a kol. *Edukace romských žáků v zrcadle výzkumných šetření*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5148-5.

s rodinami, které dítě značně izolují, to se poté nedokáže společensky a kulturně rozvíjet. Jeho socializace byla značně omezena. Ukotvení takových návyků je přímo závislé na sociokulturním prostředí, jelikož každé prostředí se k této otázce staví jinak. Např. Romská kultura patří mezi velice společenské kultury, tedy děti z této společnosti mnohdy nemají problém se začlenit – nebojí se. První prostředí kde dochází k socializaci je rodina a následně škola. Mezi jednotlivými skupinami probíhá sociální interakce prostřednictvím sociální komunikace, která je její nedílnou součástí. Každé socializační prostředí disponuje mechanismy, které mají vliv na jedince. Tento vliv se mezi jednotlivými mechanismy⁴³ prolíná.⁴⁴

Socializační prostředí má nemalý vliv na vývoj dítěte. Je tedy podstatné, v jakém prostředí dítě vyrůstá a jakým mechanismům podléhá. Celý tento souhrn následně utváří povahu a charakter dítěte. Mnohdy nedochází k souladu mezi tím, co rodiče dítěti vštěpují a jak se sami chovají. Proto je důležité, aby to byli právě oni, kdo půjdou dítěti příkladem a jednali tak, jak poučují své dítě, jelikož dítě vnímá mnohem více chování rodičů, než to, co jim rodič povídá. Jsou to právě rodiče, které si dítě na začátku života bere za vzor, přebírá jejich názory a chování. Ne nadarmo se říká, že děti jsou odrazem svých rodičů. Proto by se rodiče měli zamyslet nad svým chováním a vyhranit si dostatek času na své dítě, kdy se mu budou věnovat.⁴⁵ Malé dítě je nejvíce ovlivnitelné rodinou, tedy je potřeba brát na vědomí, že rodina dokáže zásadně ovlivnit povahu dítěte. Dítě je nejvíce „formovatelné“ do tří let, tedy než nastoupí do mateřské školy. Mateřská škola následně pouze prohlubuje již získané znalosti a dovednosti. V případě, že dítě nemá osvojené potřebné návyky, je pro pedagogy v mateřské škole velice náročné dítě těmto návykům naučit, jelikož se věnují několika dětem zároveň. Avšak i přesto se mnohdy podaří dítě připravit na povinnou školní docházku pouze za aktivity mateřské školy, nicméně ve většině případů je nutná prvotní intervence rodičů.

Zásadní zastoupení v životě dítěte má matka. Je to první osoba se kterou dítě přichází do styk, jedinec na kterého se dítě nejvíce fixuje v prvních letech života. Dítě plně důvěřuje mamě a ztotožňuje se s jejími názory a s jejím chováním. Matka hraje v životě dítěte nejdůležitější roli, je to právě ona, kdo dítěti utváří dětství. Dítě potřebuje po určitou dobu

---

⁴³ sociální posilování, nápodoba a identifikace, interiorizace a exteriorizace, slovní poučování, vzory a ideál

⁴⁴ HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sociální psychologie*. Praha: Univerzita Karlova 2003. ISBN 80-7290-118-4.

⁴⁵ HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sociální psychologie*. Praha: Univerzita Karlova 2003. ISBN 80-7290-118-4.

cítit v životě oporu, potřebuje velkým neznámým světem provést, seznámit. Je potřeba činit vše pro rozvoj osobnosti dítěte. Toho co je potřeba vše udělat pro správný vývoj dítěte je nespočet a zabývat se jednotlivými složkami je téměř nemožné, ale zdá se být vhodné poukázat na ty nejdůležitější položky, které utváří osobnost dítěte a kterého předurčují ke vzdělání a následnému postavení ve společnosti.⁴⁶

Zaměříme se obdobně jako Helus na základní postoje, jež se soustředí na to nejdůležitější, tedy na to co je zcela zásadní dodržet v přístupu k dítěti. Jedná se o **odkázanost dítěte, potencialitu a vývojové směřování**. Odkázanost dítěte je patrná především v nižším věku života. Dítě je zcela závislé na lidech v jeho okolí. Jen tak je možné, aby byly uspokojeny všechny jeho základní potřeby, které se však s rostoucím věkem rozšiřují. Na začátku mezi základní potřeby dítěte patří především biologické potřeby. Dítě potřebuje vylučovat – rodič udržuje dítě v čistotě, udržovat tělesnou teplotu – rodič vyhodnocuje jak dítě obléci, přijímat potravu - rodič dítěti zajišťuje dostatečný přísun potravy. V případě, že nebudou jednotlivé složky dodrženy, dojde k narušení vývoje jedince, mnohdy dítě nepřežije. S rostoucím věkem se u dítěte projevuje potřeba lásky – kontaktu. Zde je možné se odkázat na výzkum deprimovaných opičátek, kdy malé opice nedostaly v raném věku lásku ze strany matky, došlo k citovému strádání, výsledkem bylo, že opice měly nedostatek empatie vůči ostatním. Stejně je tomu tak u dětí, kterým se nedostává potřebný kontakt, empatie a láska. Dítě má problém začlenit se. Poslední potřebou ve vztahu k odkázanosti dítěte je potřeba začlenění do společnosti. Každý člověk vyžaduje společnost, v případě, že nedošlo k narušení během vývoje. Lidé nejsou předurčeni žít jako jednotlivci o samotě. Je potřeba, aby dítěti bylo umožněno stát se členem skupiny. První větší skupinou v životě dítěte jsou děti v mateřské škole. Právě tam se dítě učí řešit problémy a postavit se překážkám. I přesto, že dítě se musí vypořádat s problémy, vnímá kolem sebe ostatní členy, na které je odkázané, vždy může požádat o pomoc. Jen tak se dítě dokáže integrovat do systému.⁴⁷

Dalším důležitým postojem je vývojové směřování. Na počátku vývoje dítě usiluje o to mít oporu, být odkázané – nebo spíše je odkázané bez jeho vědomí. Avšak postupem času

---

⁴⁶ HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: Obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál 2004. ISBN 80-7178-888-0. s. 91.

⁴⁷ HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: Obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál 2004. ISBN 80-7178-888-0.

začíná usilovat o odpojení se, touží se vymanit. Také zde je dítě závislé na podpoře okolí.⁴⁸ Téměř každý rodič usiluje o to, aby jeho dítě dosáhlo stanovených cílů, vkládají do dětí naděje. Z počátku jsou schopni směřování dítěte ovlivnit oni sami, ale později důvěru vkládají do rukou pedagogů a vychovatelů. Rodiče se snaží výkony svých dětí měřit a směřovat je určitým směrem. Zde jsou uváděny také takové kvality dětské osobnosti jako např. sympatie druhých, být šťastný apod.⁴⁹ Bohužel v důsledku úhrnu potencialit dochází k realizaci jen minima dětských kvalit. Velký podíl na negativním dopadu má okolí jako rodina či školní zařízení, kdy si dítě vytváří různé zábrany, bloky a bariéry. Tyto překážky na začátku znemožňují to, aby došlo vůbec k realizaci potencialit. Výsledkem je jejich úplný zánik.⁵⁰

Ve vztahu k této problematice vystávají důležité zákony, jež jsou postaveny na podřízení České republiky mezinárodním závazkům v oblasti lidských práv. Jsou to právě lidská práva, nejdiskutovanější téma světa, která stojí také v základu výchovy a vzdělávání dětí a rodiny. Těmito otázkami se zabývali již Platón a Aristoteles a dali tak základ dnešnímu pojetí a postoji vůči primární instituci, kterou je rodina a následně univerzitní půda. Lidská práva jsou v této otázce dostatečně propracovaná a v případě, že není některé zákonné ustanovení v kooperaci s mezinárodně uznávaným právem, je přednostně uznáno mezinárodní lidské právo.⁵¹ Listina základních práv a svobod staví rodičovství a rodinu pod ochranu zákona, se současným zaručením zvláštní ochrany dětem. Úkolem státu je zabezpečit každou rodinu, která splní stanovené požadavky pro pobyt na území státu. Rodina je zabezpečena ve chvíli, kdy dokáže plnit základní funkce. Klíčovou funkcí v tomto ohledu je péče o děti. Dětská práva jsou pevně ukotvena v Úmluvě o právech dítěte (zákon č. 104/1991 Sb.). Důraz je zde kladen především na bezpečnost jedince a jeho ochranu. Dalším důležitým dokumentem je zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění

---

⁴⁸ HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: Obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál 2004. ISBN 80-7178-888-0.

⁴⁹ HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: Obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál 2004. ISBN 80-7178-888-0.

⁵⁰ HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: Obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál 2004. ISBN 80-7178-888-0.

⁵¹ MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., BALDOVÁ, L. *Individuální plánování služeb u ohrožených dětí a mládeže s důrazem na mladistvé odcházející z ústavní výchovy*. [online] [cit. 2019-12-29]. Dostupné: <http://www.clovekhledacloveka.cz/res/data/000182.pdf>

pozdějších předpisů a v zákoně o sociální a sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů.⁵²

Zanedbání dítěte je přímo spjato s nedostatečným finančním zajištěním rodiny a špatným sociálním postavením rodiny. Je velice složité určit, proč je dítě zanedbáváno. Zda je důvodem náhle vzniklá situace, ze které se rodiče snaží jakýmkoli způsobem vymanit anebo je vzniklá situace naopak důsledkem jednání rodičů např. alkohol, drogy apod. V takovém případě hovoříme o záměrném zanedbávání dítěte. Nedostatek financí může rodičům péči o dítě poměrně znesnadňovat. Bechyňová a Konvičková vymezují čtyři druhy zanedbávání. První je fyzické, kdy nejsou uspokojovány tělesné potřeby dítěte. Druhé je výchovné, kdy dítěti není umožněno vzdělávat se. Třetí je emočním kdy nedochází k uspokojení potřeby lásky, něhy, náklonosti. A poslední je nedostatečná zdravotní péče.⁵³ Dítě je v tomto případě ohroženo psychickou deprivací, která je v jakémkoli věku nežádoucí.⁵⁴ Náhradou za špatné fungování rodiny je postup navrhaný Bronfenbrennerem a který je využíván v ústavních zařízeních. Bronfenbrenner specifikuje pět primárních systémů. První je mikrosystém, kam řadíme ty nejbližší jako rodinu, přátele nebo školu. Mezosystém zastupuje vztah mezi řečenými mikrosystémy. Exosystém je systém, který dítě ovlivňuje např. pracovní prostředí rodičů. Makrosystém je definován širším společenstvím, které je specifické kulturou, náboženstvím, zvyky apod. Chronosystém je určen změnami v čase – vývoj společnosti.⁵⁵ Z výše řečeného je patrné, že prostředí má zcela zásadní vliv na vývoj dítěte a zcela ho může ovlivnit, co se týče nástupu na základní školu.

---

⁵² BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny. Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0031-4.

⁵³ BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny. Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0031-4.

⁵⁴ BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny. Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0031-4.

⁵⁵ MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., BALDOVÁ, L. *Individuální plánování služeb u ohrožených dětí a mládeže s důrazem na mladistvé odcházející z ústavní výchovy*. [online] [cit. 2019-12-29]. Dostupné: <http://www.clovekhledacloveka.cz/res/data/000182.pdf>

PRAKTICKÁ ČÁST

5 CÍL VÝZKUMU

5.1 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zabývat se vlivem sociálního prostředí na edukaci žáka v přípravné třídě. Pozornost je zaměřena především na prostředí v rodině, v mateřské škole a na nejčastější příčinu odkladu povinné školní docházky. Sekundárním cílem je na základě získaných teoretických a praktických poznatků sestavit metodický materiál, který by mohl být doplňujícím materiálem pro pedagogy v přípravných třídách během odstranění sociálního znevýhodnění žáků.

Každé dítě má nárok na studium a téměř všichni šestiletí nastupují po absolvování minimálně jednoho roku v mateřské škole na základní školu tzv. povinná školní docházka. Splnit podmínky – požadavky, aby dítě bylo přijato, nečiní dětem větší potíže. V případě, že dítě není po dosažení určeného věku dostatečně fyzicky vyspělé nebo psychicky vyzrálé je možné, že bude odložen jeho nástup na základní školu. Domníváme se, že v současné době narůstá počet dětí, které potřebují odklad povinné školní docházky. Právě tato domněnka, se stala jednou z příčin, proč bylo zvoleno toto téma pro bakalářskou práci – problematika školní připravenosti v závislosti na sociálním prostředí. Se souhlasem krajského úřadu je možné založit přípravnou třídu podle zákona o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Impuls je podán ze strany obce, nebo kraje. Přípravná třída je založena na základě zlepšení stávajícího stavu dítěte tak, aby bylo schopno následující rok nastoupit na základní školu. Vzhledem ke stoupajícímu počtu dětí, kterým je udělen odklad povinné školní docházky stoupá význam přípravných tříd, které je možné zřídit v případě, že se v ní bude vzdělávat minimálně sedm dětí. Zákonný zástupce dítěte rozhodne, zda se jeho dítě bude nadále vzdělávat v mateřské škole, nebo v přípravné třídě. To zda bude dítě přijato do přípravné třídy, spadá do rukou ředitele školy. Zákonný zástupce musí dodat také písemné doporučení školského poradenského zařízení.

Následně jsou pod uvedenými výzkumnými otázkami systematicky rozděleny otázky z dotazníků tak, aby bylo možné snadně vyhodnotit výsledky pomocí tabulky četností a grafů. Výsledky jsou vždy doplněny komentářem a vlastním pohledem na problematiku. Ačkoli jsou nyní využity pouze některé otázky z dotazníku, ostatní byly využity pro sestavení metodického plánu pro přípravnou třídu. Domníváme se, že by bylo vhodné, tento výzkum provádět několik let po sobě a získané výsledky porovnat. Mohl by tak vzniknout zajímavý výsledek, který by zohledňoval souvislost sociálního prostředí a školní připravenosti.

Výzkumné otázky

VO1: Jsou děti v současné době nadále více vzdělávány v mateřských školách při odkladu povinné školní docházky než v přípravných třídách při základních školách?

VO2: Jaké jsou nejčastější příčiny odkladu povinné školní docházky?

VO3: Je rozhodující rodinné prostředí ve vztahu k odkladu povinné školní docházky?

VO4: Je rozhodující doba, po kterou dítě navštěvuje mateřskou školu?

5.2 Výzkumný vzorek respondentů

Pro toto výzkumné šetření bylo náhodně vybráno a osloveno 12 pedagogů z mateřských škol, 8 pedagogů z přípravných tříd základních škol a 15 rodičů. Všichni dotazovaní pochází z Ústeckého kraje. Během výzkumu byla zachována celková anonymita respondentů. Na začátku výzkumu bylo osloveno více respondentů, nicméně zpět se vrátil jen uvedený počet plnohodnotných dotazníků. Všichni respondenti byli ve věkové kategorii 25-45 let. Celkem bylo do výzkumného šetření zahrnuto 35 respondentů.

5.3 Zvolená metoda výzkumu

Autorka si stanovila tři dotazníková šetření - vlastní konstrukce 15 otázek.

- a) dotazníky pro rodiče,
- b) dotazníky pedagog ZŠ,
- c) dotazníky učitele MŠ.

Výzkumné šetření probíhalo od listopadu 2019 až 31. ledna 2020. Před samotným výzkumem proběhla tzv. pilotáž, která spočívala v rozhovoru s pedagogy mateřských škol.

V sociologii a podobných vědách se metodicky vedený rozhovor využívá jako jedna z možných základních metod. Rozhovor patří mezi výzkumné techniky, kde je využito dotazování druhé osoby. I přesto, že primárně je rozhovor prováděn za získáním potřebných informací, jeho přidanou hodnotou je také navázání kontaktu s dotazovaným. Již během pilotáže jsme měli problém s časem, tedy vzhledem k vyčerpání respondentů byl za výzkumnou metodu zvolen dotazník. Dotazník se řadí mezi metody kvantitativního výzkumu. Díky tomu jsme schopni získat pomocí krátkého časového intervalu a potřebné výpočetní metody odpovědi na stanovené výzkumné otázky. Další variantou je stanovit hypotézy, či předpoklady. Za pozitiva dotazníku považujeme časovou nenáročnost, stručnost, přehlednost, systematičnost a syntetičnost výsledků. Pro výzkum budou využity otevřené otázky namísto uzavřených, či polouzavřených. Díky tomu předpokládáme větší otevřenost respondentů a získání většího množství potřebných informací. Kvantitativní výzkum si klade za cíl získat výsledky a důkazy zcela nezávisle na jedinci, který výzkum provádí. Výzkum je postaven na výzkumných otázkách, nebo hypotézách, jež jsou následně výzkumníkem ověřovány. Pro výzkum je vždy zvolen určitý počet respondentů – výzkumný vzorek, mezi nimiž dochází ke hledání existenciálního vztahu. Získaná data jsou následně uvedena do porovnání. Za největší nevýhodu dotazníků bývá považována jejich nízká návratnost.⁵⁶

Uspořádání některých potřebných dat bylo vytvořeno podle Chrásky, který definuje metodu pomocí čárek. Na základě získaných dat byly sestaveny tabulky četností (uvedená absolutní četnost a relativní četnost). Počet odpovědí je v tabulce četnosti označen jako četnost – n_i (absolutní). Relativní četnost je označena - f_i . Relativní četnost f_i je podíl četnosti absolutní n_i a celkové četnosti n , tj.

$$f_i = n_i / n$$

Relativní četnost je vyjádřena v procentech, tedy získaná hodnota f_i je následně vynásobena stem. Relativní četnost poskytuje informaci o tom, jak velká část z celkového počtu hodnot připadá na danou kategorii.

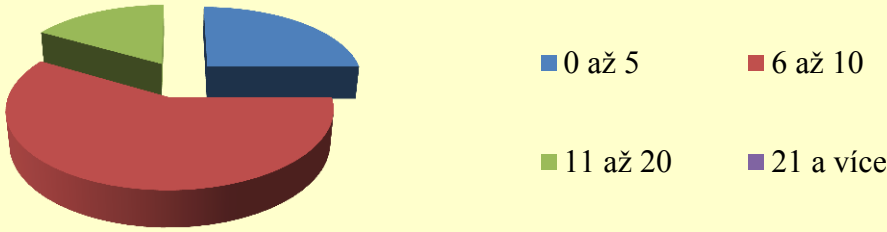
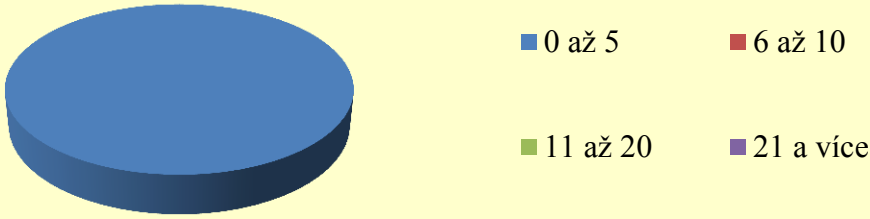

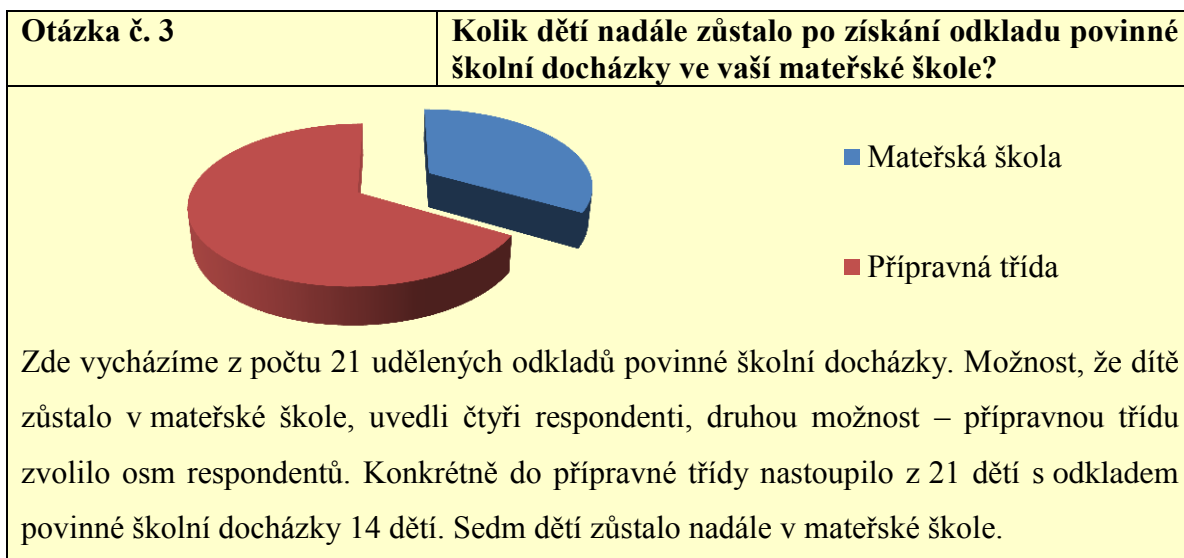
⁵⁶ CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3. s. 40.

6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

6.1 Výzkumná otázka 1

K získání odpovědi na výzkumnou otázku č. 1 byly použity odpovědi z dotazníku pro pedagogy mateřských škol č. 1, č. 2, č. 3. Bylo zjišťováno, zda děti se po odkladu povinné školní docházky spíše vzdělávají v mateřské škole nebo v přípravné třídě.

DOTAZNÍK PRO PEDAGOGY V MATEŘSKÉ ŠKOLE											
Otázka č. 1	Kolik dětí ve věku pět až šest let bylo zapsáno do vaší mateřské školy ve školním roce 2018-2019?										
 <table border="1"><caption>Data for Otázka č. 1</caption><thead><tr><th>Kategorie</th><th>Podíl (přibližně)</th></tr></thead><tbody><tr><td>0 až 5</td><td>25%</td></tr><tr><td>6 až 10</td><td>55%</td></tr><tr><td>11 až 20</td><td>15%</td></tr><tr><td>21 a více</td><td>5%</td></tr></tbody></table>		Kategorie	Podíl (přibližně)	0 až 5	25%	6 až 10	55%	11 až 20	15%	21 a více	5%
Kategorie	Podíl (přibližně)										
0 až 5	25%										
6 až 10	55%										
11 až 20	15%										
21 a více	5%										
<p>Nejvíce dotázaných respondentů uvedlo, že do mateřské školy ve školním roce 2018-2019 nastoupilo maximálně deset a minimálně šest dětí (odpovědi byly stanoveny na základě nejčastěji uvedených informací respondenty). Tuto odpověď zvolilo sedm respondentů, naopak žádný z respondentů neuvedl nástup 21 a více dětí do mateřské školy ve věku pět až šest let. Druhým nejvíce uváděným počtem (uvedli tři respondenti, byl počet 0 – 5 dětí. Možnost 11 – 20 uvedli pouze dva respondenti.</p>											
Otázka č. 2	Kolik dětí získalo odklad povinné školní docházky ve školním roce 2018-2019?										
 <table border="1"><caption>Data for Otázka č. 2</caption><thead><tr><th>Kategorie</th><th>Podíl</th></tr></thead><tbody><tr><td>0 až 5</td><td>100%</td></tr><tr><td>6 až 10</td><td>0%</td></tr><tr><td>11 až 20</td><td>0%</td></tr><tr><td>21 a více</td><td>0%</td></tr></tbody></table>		Kategorie	Podíl	0 až 5	100%	6 až 10	0%	11 až 20	0%	21 a více	0%
Kategorie	Podíl										
0 až 5	100%										
6 až 10	0%										
11 až 20	0%										
21 a více	0%										
<p>V této otázce jsme ponechaly stejné možnosti odpovědí (odpovědi byly stanoveny na základě nejčastěji uvedených informací respondenty). 100% respondentů uvedlo, že odklad povinné školní docházky byl udělen menšímu počtu dětí než 5. Konkrétně se jednalo o odklad u 21 dětí (tato odpověď není uvedena v grafu).</p>											

Tabulka 1 Kolik dětí nadále zůstalo po získání odkladu povinné školní docházky ve vaší mateřské škole?
Zdroj: vlastní dotazníkové šetření autorky, 2020

Všechny výše uvedené otázky spolu úzce souvisí. Proto je jejich vyhodnocení provedeno současně. Z uvedených grafů je zřejmé, že děti se po udělení odkladu povinné školní docházky více vzdělávají v přípravných třídách než v mateřských školách. Domníváme se, že výsledek byl podpořen především vzrůstajícím počtem přípravných tříd a taky přesvědčením rodičů, že jejich dítě v přípravné třídě získá lepší základy pro studium na základní škole. To zda se dítě bude vzdělávat v mateřské škole nebo v přípravné třídě je plně v kompetenci rodičů. Ředitel školy rozhoduje pouze o tom, zda dítě bude umístěno do příslušné přípravné třídy na základě podané žádosti. Zákonný zástupce by měl vhodně posoudit schopnosti svého dítěte na základě doporučení odborníků – pedagog v MŠ, psycholog aj. V přípravných třídách by se měly vzdělávat především děti ze sociálně znevýhodněného prostředí, kde jim nebylo plnohodnotně umožněno se vzdělávat natolik, aby byly schopny splnit podmínky pro přijetí na základní školu. Avšak určit, kdy se již jedná sociálně znevýhodněné prostředí je velice složité a často diskutované.

	Absolutní četnost	Relativní četnost %
Přípravná třída	14	66,6
Mateřská škola	7	33,3
Celkem	21	100

Tabulka 2 Jsou děti v současné době nadále více vzdělávány v mateřských školách při odkladu povinné školní docházky než v přípravných třídách při základních školách?
Zdroj: vlastní dotazníkové šetření autorky, 2020

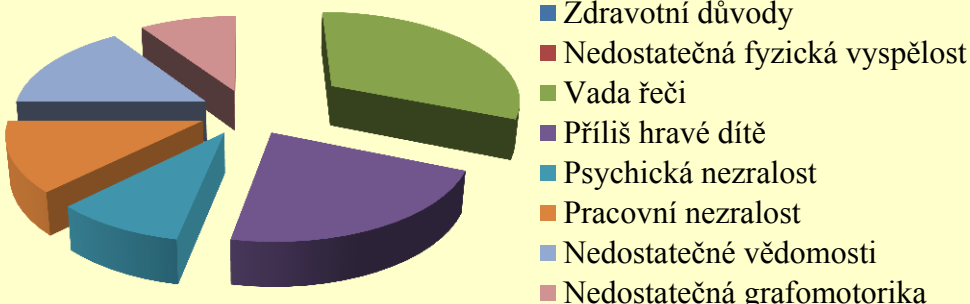
Uvedená tabulka znázorňuje počet dětí, kterým byl udělen odklad povinné školní docházky a které nastoupili do přípravné třídy při základní škole.

Výzkumná otázka, jež byla stanovena na základě cílů výzkumu, tedy zda **jsou v současné době nadále více vzdělávány v mateřských školách při odkladu povinné školní docházky než v přípravných třídách při základních školách, nebyla potvrzena**. Tedy děti se v současnosti vzdělávají více v přípravných třídách než v mateřských školách.

6.2 Výzkumná otázka 2

K získání odpovědi na výzkumnou otázku č. 2 byly použity odpovědi z dotazníku pro pedagogy mateřských škol, otázka č. 5, pro pedagogy přípravných tříd otázka č. 7. Bylo zjišťováno, jaké jsou nejčastější příčiny odkladu povinné školní docházky.

DOTAZNÍK PRO PEDAGOGY V PŘÍPRAVNÉ TŘÍDĚ															
Otázka č. 4	Jaké nejčastější důvody jsou spojovány s odkladem povinné školní docházky u dětí?														
<table border="1"> <caption>Data from 3D pie chart</caption> <thead> <tr> <th>Reason</th> <th>Count</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Vada řeči</td> <td>8</td> </tr> <tr> <td>Nedostatečná grafomotorika</td> <td>6</td> </tr> <tr> <td>Pracovní nezralost</td> <td>6</td> </tr> <tr> <td>Nedostatečné vědomosti</td> <td>6</td> </tr> <tr> <td>Příliš hravé dítě</td> <td>5</td> </tr> <tr> <td>Zdravotní důvody</td> <td>1</td> </tr> </tbody> </table>		Reason	Count	Vada řeči	8	Nedostatečná grafomotorika	6	Pracovní nezralost	6	Nedostatečné vědomosti	6	Příliš hravé dítě	5	Zdravotní důvody	1
Reason	Count														
Vada řeči	8														
Nedostatečná grafomotorika	6														
Pracovní nezralost	6														
Nedostatečné vědomosti	6														
Příliš hravé dítě	5														
Zdravotní důvody	1														
<p>Uvedené odpovědi vznikly na základě nejčastěji uváděných příčin respondenty, odkladu povinné školní docházky a na základě uvedených příčin v teoretické části. V případě uvedeného procentuálního výsledku není za 100% považováno 8 dotázaných pedagogů z přípravné třídy, jelikož každý respondent mohl uvést více odpovědí. Za 100% je považován součet uvedených příčin. Mezi nejčastější příčiny řadí respondenti zestupně vadu řeči (8), nedostatečnou grafomotoriku (6), pracovní nezralost (6), nedostatečné vědomosti (6), přílišnou hravost (5) a zdravotní důvody-konkrétně když je dítě často nemocné (1). Odpověď byla zohledněna, jestliže jí uvedli minimálně tři respondenti.</p>															

DOTAZNÍK PRO PEDAGOGY V MATEŘSKÉ ŠKOLE	
Otázka č. 5	Jaké nejčastější důvody jsou spojovány s odkladem povinné školní docházky u dětí?
 <p>Uvedené odpovědi vznikly na základě nejčastěji uváděných příčin respondenty, odkladu povinné školní docházky a na základě uvedených příčin v teoretické části. V případě uvedeného procentuálního výsledku není za 100% považováno 12 dotázaných pedagogů z mateřské školy, jelikož každý respondent mohl uvést více odpovědí. Za 100% je považován součet uvedených příčin. Mezi nejčastější příčiny řadí respondenti zestupně vadu řeči (10), přílišnou hravost (7), nedostatečné vědomosti (5), pracovní nezralost (4), nedostatečnou grafomotoriku (3) a psychickou nezralost (3). Odpověď byla zohledněna, jestliže jí uvedli minimálně tři respondenti.</p>	

Tabulka 3 Jaké nejčastější důvody jsou spojovány s odkladem povinné školní docházky u dětí?

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření autorky, 2020

Pedagogům z mateřských škol a pedagogům v přípravných třídách byla položena stejná otázka. Výsledky byly následně porovnány a byl stanoven jeden pohled na problematiku. Dotazovaní respondenti mohli informace čerpat ze zprávy o vyšetření školní zralosti z Pedagogicko-psychologické poradny. Z uvedené tabulky je patrné, že respondenti mohli uvést více než jednu odpověď. Nejčastější příčiny odkladu povinné školní docházky stanovili respondenti na základě několikaleté zkušenosti. Grafy znázorňují, že největším problémem se pro děti stává řeč, přílišná hravost a nedostatečné vědomosti. Zajímavým zjištěním byla také nedostatečnost v oblasti grafomotoriky. Děti často tužku uchopují křečovitě nebo naopak příliš uvolněně, tak že nedokáží vést potřebné tahy. Nesprávný úchop, nevyhraněná laterálita apod. to všechno jsou příčiny, proč je dítěti udělen odklad povinné školní docházky.

	Absolutní četnost	Relativní četnost %
Zdravotní důvody	3	4,6
Nedostatečná fyzická vyspělost	0	0
Vada řeči	18	27,6
Příliš hravé dítě	12	18,46
Psychická nezralost	3	4,6
Pracovní nezralost	9	13,8
Nedostatečná grafomotorika	9	13,8
Nedostatečné vědomosti	11	16,9
Celkem	65	100

Tabulka 4 Jaké jsou nejčastější příčiny odkladu povinné školní docházky?

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření autorky, 2020

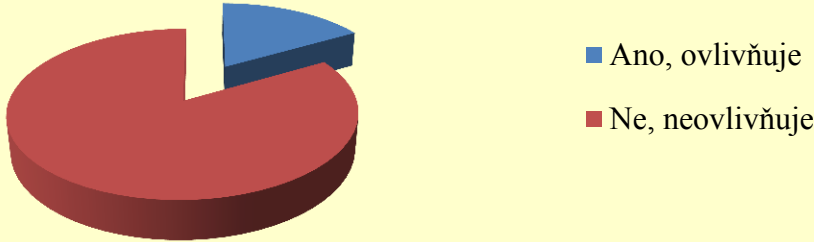
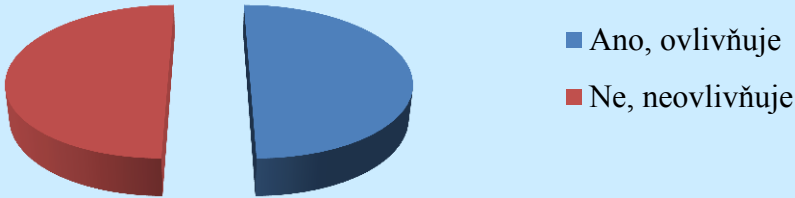
Uvedená tabulka znázorňuje nejčastější příčiny odkladu povinné školní docházky dítěte.

Odpověď na výzkumnou otázku, jež byla stanovena na základě cílů výzkumu, tedy **jaké jsou nejčastější příčiny odkladu povinné školní docházky** - nejčastější příčinou podle pedagogů mateřských škol a pedagogů přípravných tříd je vada řeči, přílišná hravost a nedostatečné vědomosti.

6.3 Výzkumná otázka 3

K získání odpovědi na výzkumnou otázku č. 3 byly použity odpovědi z dotazníku pro pedagogy mateřských škol, položka č. 7, pro pedagogy přípravných tříd otázka č. 6 a dotazník pro rodiče otázka č. 3. Otázky byly položeny se záměrem zjistit, v jakém rodině dítě vyrůstá.

DOTAZNÍK PRO PEDAGOGY V MŠ	
Otázka č. 7	Pozorujete vztah mezi odkladem povinné školní docházky a rodinném prostředí, ve kterém dítě vyrůstá? (úplná rodina, neúplná rodina)?
 <p>■ Ano, ovlivňuje ■ Ne, neovlivňuje</p> <p>Většina respondentů uvedla, že není přesvědčená o tom, že by rodinné prostředí zásadně ovlivňovalo to, zda je dítěti udělen odklad povinné školní docházky. Samozřejmě pokud se jedná o patologické prostředí, je vysoce pravděpodobné, že dítě bude nedostatečně vyvinuté a tudíž bude nutný odklad, ale v případě fungující rodiny – úplné, neúplné, v zastoupené apod. Vztah k odkladu povinné školní docházky pozorují pouze dva respondenti. Často pedagogové uváděli jako odpověď to, že ani tak nezáleží na stavu rodiny, jako na situaci. Tedy pokud došlo k rozpadu rodiny a rodiče se s tím neumí vyrovnat, je možné, že dítě bude zanedbáváno, ovšem příčinou odkladu v takovém případě není neúplná rodina. Domníváme se, že v této oblasti by se dalo vést rozsáhlé diskuze, zda právě také nevhodné chování rodičů nepatří k neúplné rodině. Nicméně výsledkem je, že dle pedagogů v MŠ nemá rodinné prostředí vliv na odklad povinné školní docházky.</p>	
DOTAZNÍK PRO PEDAGOGY V PŘÍPRAVNÝCH TRÍDÁCH	
Otázka č. 6	Pozorujete vztah mezi vývojem dítěte ve vztahu k odkladu povinné školní docházky a rodinného prostředí (úplná rodina, neúplná rodina), ve kterém dítě vyrůstá?
 <p>■ Ano, ovlivňuje ■ Ne, neovlivňuje</p> <p>Zde již výsledek není tak jednoznačný jako u pedagogů v MŠ. Čtyři respondenti uvedli, že neshledávají žádnou souvislost mezi odkladem povinné školní docházky a prostředím v rodině. A stejně tak čtyři respondenti uvedli, že je zcela zásadní to, kde dítě vyrůstá, jelikož to ovlivňuje jeho vývoj a ten následně ovlivňuje jeho začlenění a postavení ve společnosti.</p>	

Tabulka 5 Pozorujete vztah mezi odkladem povinné školní docházky a rodinném prostředí, ve kterém dítě vyrůstá?

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření autorky, 2020

DOTAZNÍK PRO RODIČE DĚTÍ V PŘÍPRAVNÉ TŘÍDĚ	
Otázka č. 3	<i>Charakterizujte rodinné prostředí dítěte, jemuž byla odložena povinná školní docházka.</i>
<p>■ Úplná rodina ■ Neúplná rodina ■ Jeden rodič biologický</p> <p>Většina dotázaných uvedla, že jejich dítě, které navštěvuje přípravnou třídu, pochází z úplné rodiny. Tuto možnost uvedlo 11 respondentů. Dva respondenti uvedli, že s dítětem žijí v neúplné rodině a stejný počet uvedl, že pouze jeden z rodičů je biologickým rodičem dítěte. Z grafu je patrné, že to, zda dítě žije v úplné rodině, či neúplné neovlivňuje to, zda dítěti bude udělen odklad povinné školní docházky.</p>	

Tabulka 6 Charakterizujte rodinné prostředí dítěte, jemuž byla odložena povinná školní docházka?
Zdroj: vlastní dotazníkové šetření autorky, 2020

Na základě uvedených dat a grafů lze konstatovat, že se neprokázala přímá souvislost mezi odkladem povinné školní docházky a typem rodiny, ve které dítě vyrůstá. Avšak vzhledem k absolventské práci autora na téma *Vliv neúplné rodiny na vývoj dítěte* bychom chtěli podotknout, že rodinný stav má zcela zásadní vliv na dítě a to především z pohledu větších rizik. Chápeme situaci tedy tak, že dítě, které vyrůstá např. v neúplné rodině, je mnohem více vystaveno rizikům se kterými se musí vypořádat např. posměch jiných dětí, nedostatečné finanční podpora ze strany rodiče, apod. V tomto případě však nejde o strukturu rodiny jako takové. Naopak je zde pozornost upřena na její základní funkce. Děti v takové rodině jsou buď značně přetěžovány, je od nich očekáváno více než od jejich vrstevníků. Výsledkem je bohužel opak požadovaného, tedy dítě přestane tlak zvládat a soustředí se pouze na to, co mu vyhovuje, tudíž nedokáže splnit požadavky pro přijetí na základní školu. V opačném případě je dítě zanedbáváno, rodiče nejsou důslední a dítě nezískává potřebné informace a znalosti. Nicméně výsledek je vždy stejný. Za zcela zásadní považujeme v rodině komunikaci, jejíž absence může mít negativní dopad na vývoj dítěte. Problém komunikace vidíme právě v rodinách, které nejsou úplné. Rodiče nemají ve většině případů dostatek času na dítě, nekomunikují s ním a nekomunikují také mezi sebou. To s sebou přináší nechtěné, a sice nesrozumitelný svět pro dítě. Dítě je zmatené a nedokáže se soustředit na potřebné.

	Absolutní četnost	Relativní četnost %
Úplná rodina	11	73,3
Neúplná rodina	2	13,3
Jeden rodič biologický	2	13,3
Dítě žije s prarodiči	0	0
Náhradní rodina	0	0
Celkem	15	100

Tabulka 7 Rodiče - je rozhodující rodinné prostředí ve vztahu k odkladu povinné školní docházky?

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření autorky, 2020

Uvedená tabulka znázorňuje odpovědi respondentů – rodičů dětí s odkladem povinné školní docházky. Výsledky jsou zohledněny v %.

	Absolutní četnost	Relativní četnost %
Ano ovlivňuje.	5	25
Ne neovlivňuje.	15	75
Celkem	20	100

Tabulka 8 Pedagogové - je rozhodující rodinné prostředí ve vztahu k odkladu povinné školní docházky?

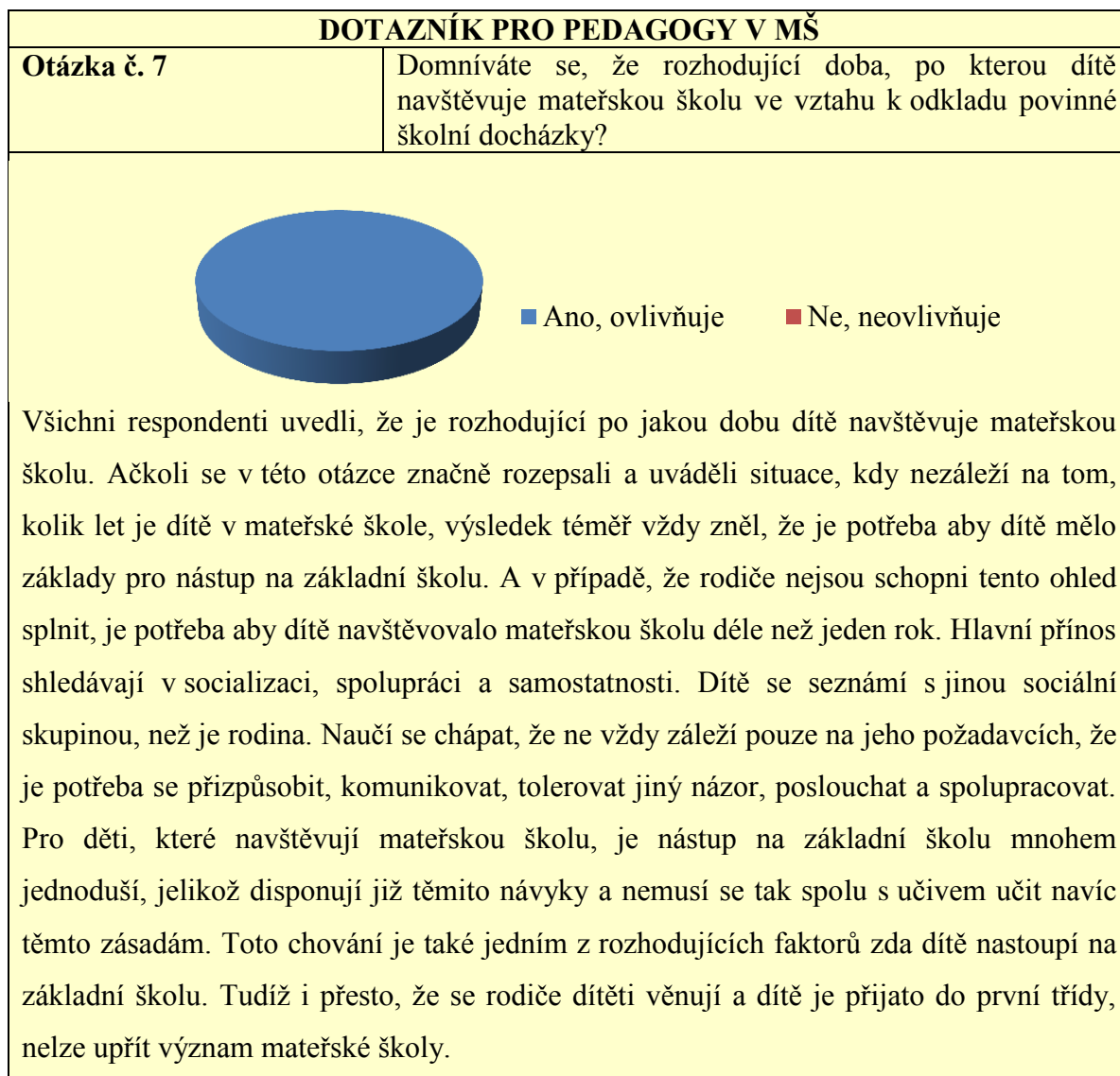
Zdroj: vlastní dotazníkové šetření autorky, 2020

Uvedená tabulka znázorňuje součet výsledků (pedagogové z MŠ a pedagogové z přípravné třídy) odpovědí na to, zda stav rodiny ovlivňuje to, zda dítěti bude udělen odklad povinné školní docházky.

Odpověď na výzkumnou otázku 3, jež byla stanovena na základě cílů výzkumu, tedy **zda je rozhodující rodinné prostředí ve vztahu k odkladu povinné školní docházky**. Vzhledem k tomu, že většina dětí v přípravné třídě pochází z úplné rodiny (73,3%), nelze konstatovat, že existuje přímý vztah mezi rodinným stavem a odkladem povinné docházky. Toto tvrzení je navíc doplněno výsledkem získaným od pedagogů z MŠ a přípravných tříd, že rodinné prostředí není rozhodující ve vztahu k odkladu povinné školní docházky (75%).

6.4 Výzkumná otázka 4

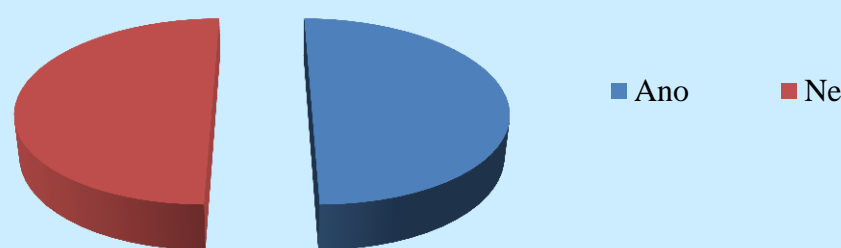
K získání odpovědi na výzkumnou otázku č. 4 byly použity odpovědi z dotazníku pro pedagogy mateřských škol, položka č. 6, pro pedagogy přípravných tříd otázka č. 3 a 5, dotazník pro rodiče otázka č. 5. Bylo zjišťováno, zda je pro odklad povinné školní docházky rozhodující doba po kterou dítě navštěvuje mateřskou školu.

DOTAZNÍK PRO PEDAGOGY V PŘÍPRAVNÝCH TŘÍDÁCH	
Otázka č. 5	Domníváte se, že rozhodující doba, po kterou dítě navštěvuje mateřskou školu ve vztahu k odkladu povinné školní docházky?
 <p>■ Ano, ovlivňuje ■ Ne, neovlivňuje</p> <p>Šest respondentů uvedlo, že je rozhodující doba, po kterou dítě navštěvuje mateřskou školu ve vztahu k odkladu povinné školní docházky. Dva respondenti s nimi nesouhlasí. Jsou přesvědčeni, že je dostačující jeden rok v mateřské škole a mnohem větší důležitost přisuzují rodičům. Ačkoli se mateřská škola snaží „dohnat“ co rodiče zanedbávají, nemohou nahradit přístup a vliv rodiny. Zde podotýkáme, že by byla zajímavá diskuze na toto téma, jelikož každý přináší zajímavá tvrzení.</p>	

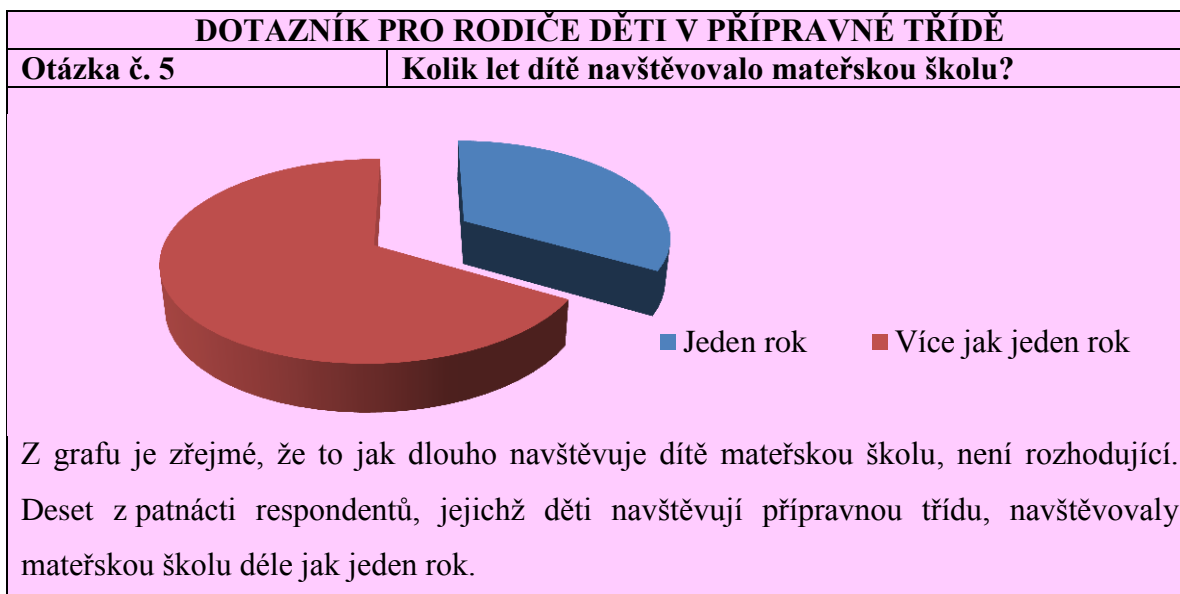
Tabulka 9 Domníváte se, že rozhodující doba, po kterou dítě navštěvuje mateřskou školu ve vztahu k odkladu povinné školní docházky?

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření autorky, 2020

DOTAZNÍK PRO PEDAGOGY V PŘÍPRAVNÝCH TŘÍDÁCH	
Otázka č. 3	Je v přípravné třídě více dětí, které nenavštěvovaly mateřskou školu déle jak rok?
 <p>■ Ano ■ Ne</p> <p>Zde je zajímavé, že si tvrzení téměř odporuje s předešlým zjištěním. Nicméně se domníváme, že stav dětí ve třídě nemusí vždy korespondovat s postojem pedagogů, např. se právě jedná o tzv. náhodu, kdy v roce 2019-2020 je ve třídě více dětí, které nenavštěvovaly mateřskou školu déle jak jeden rok. Čtyři pedagogové uvedli, že je více dětí co navštěvovaly mateřskou školu méně jak jeden rok a stejně tak čtyři pedagogové uvedli opak. Stav se může každý rok měnit, proto by bylo vhodné zkoumat tuto situaci několik let a následně vyhodnotit výsledek.</p>	

Tabulka 10 Je v přípravné třídě více dětí, které nenavštěvovaly mateřskou školu déle jak rok?

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření autorky, 2020

Tabulka 11 Kolik let dítě navštěvovalo mateřskou školu?

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření autorky, 2020

Prokázala se souvislost mezi tím, zda dítě navštěvuje mateřskou školu jeden nebo více let. Výsledek je především zřejmý v tabulce četností, kdy 62,7% znázorňuje to, že je rozhodující jak dlouho dítě navštěvuje mateřskou školu a 37,2% znázorňuje to, že není rozhodující, jak dlouho dítě navštěvuje mateřskou školu. Ačkoli výsledky poukázaly na značný význam MŠ, dovolíme si poukázat na to, že pouze ve dvou případech byl výsledek v grafech jednoznačný. V jednom případě se jednalo o shodný počet odpovědí a ve druhém se naopak ukázalo, že MŠ není nikterak významná ve vztahu k odkladu povinné školní docházky.

	Absolutní četnost	Relativní četnost %
Ano	27	62,7
Ne	16	37,2
Celkem	43	100

Tabulka 12 Je rozhodující doba, po kterou dítě navštěvuje mateřskou školu?

Zdroj: vlastní dotazníkové šetření autorky, 2020

V tabulce je za 100% zohledněn počet odpovědí pedagogové z mateřských škol 12, pedagogové z přípravných tříd 2 x 8 a rodiče dětí z přípravných tříd 15. Za 100% je považováno 43 odpovědí.

Navštěvování mateřské školy je důležité pro dítě z pohledu adaptace. Děti začínají MŠ navštěvovat kolem třetího roku života. Do té doby získávaly veškeré zkušenosti především v kruhu rodiny. I přesto, že rodina usiluje u dítěte o rozvoj samostatnosti, získává tuto

zkušenost právě až v mateřské škole. Právě tam dítě začíná překonávat prvotní problémy samo. Nástup na základní školu je pro dítě jeden z největších kroků v jeho životě. Čeká ho střet s novou společností. Režim v první třídě se zásadně liší od toho, co znalo dítě do posud. Jedná se o velice náročné období, na které dítě nesmí být samo. Proto je potřeba, aby bylo dostatečně vyspělé a tak i připravené na tuto zátěž, kdy se bude učit nejen poslouchat, ale také akceptovat jiné děti. Dítě se také dostává do konfrontace s jinými dětmi, kdy nevlastní žádnou hračku ve třídě a je tak nepřímo nuceno ke komunikaci, toleranci a pochopení, jelikož žádná hračka mu nenáleží. Děti jsou na začátku mnohdy smutné a plačtivé než pochopí, že všechno není možné vykonat hned a že pedagog musí spolupracovat také s ostatními. Mnohdy se rodiče při nástupu do mateřské školy potýkají s nepříjemnými reakcemi dítěte. Jelikož nástup do MŠ je mnohem méně náročnější – je na dítě kladeno méně požadavků, je tedy lepší když se s tímto stavem vyrovná právě v MŠ, než aby se problém řešil až na základní škole.

Odpověď na výzkumnou otázku 4, jež byla stanovena na základě cílů výzkumu, tedy **zda je rozhodující doba, po kterou dítě navštěvuje mateřskou školu** – ano, je rozhodující doba po kterou dítě navštěvuje mateřskou školu (62,7%).

6.5 Diskuze

Sociokulturní prostředí je faktor, který dle některých zásadně ovlivňuje povahu jedince. Do značné míry dokáže určit jeho postavení ve společnosti, jelikož na něj působí po poměrně dlouhou dobu. Jedním ze základních úkolů, kterým si dítě projde je socializace. Tento proces by u dítěte měl proběhnout již před nástupem do mateřské školy. Nicméně nemusí vždy proběhnout správně, výsledkem je následný odklad povinné školní docházky na jeden rok. Zákonní zástupci dítěte mohou následně rozhodnout, kde se dítě bude vzdělávat. Touto problematikou se zabývala výzkumná otázka, jež byla stanovena na základě cílů výzkumu, tedy zda jsou v současné době nadále více vzdělávány děti v mateřských školách při odkladu povinné školní docházky než v přípravných třídách při základních školách. Na základě výzkumu můžeme konstatovat, že nikoli. Děti se mnohem více vzdělávají v přípravných třídách. V posledních letech je možné si povšimnout nedostatku mateřských škol. To pravděpodobně může být jeden z důvodů, proč rodiče raději volí přípravnou třídu, tedy že byli požádání o uvolnění místa v mateřské škole pro nově nastupující dítě. Tento fakt zadává impuls obcím a krajům zvyšovat počet přípravných tříd, kde by se děti mohly

vzdělávat. Domníváme se, že se jedná o lepší variantu, než když se děti vzdělávají nadále v mateřské škole. V přípravné třídě jsou si téměř všechny děti rovny a pedagog se jim může věnovat stejnou měrou. Taktéž se ve třídě setkávají děti se stejným problémem, jen tak se může pedagog zaměřit na konkrétní problematiku. Dalším důvodem proč rodiče volí spíše přípravnou třídu může být stud, tedy že jim není příjemné ve společnosti říct, že se jejich dítě nadále vzdělává v mateřské škole. A posledním důvodem může být nedůvěra v mateřskou školu. Rodiče jsou často přesvědčeni, že by instituce za ně měla vzít plnou zodpovědnost ve vzdělávání dítěte. Tedy ve chvíli, kdy dítě není přijato na základní školu, tak v očích rodiče mateřská škola selhala a chtějí přenechat zodpovědnost někomu jinému, v tomto případě pedagogovi v přípravné třídě.

Odpověď na výzkumnou otázku, jež byla stanovena na základě cílů výzkumu, tedy jaké jsou nejčastější příčiny odkladu povinné školní docházky - nejčastější příčinou podle pedagogů mateřských škol a pedagogů přípravných tříd je vada řeči. Při zjišťování nejčastějších příčin, pro které byl dítěti udělen odklad povinné školní docházky, měli dotazovaní možnost použít zprávu o vyšetření školní zralosti z Pedagogicko-psychologické poradny, aby byla zaručena objektivita. Zde se výsledky z výzkumu shodují s teoretickými poznatky, kde odborníci uvádí, že jedním z nejčastějších důvodů proč je dítěti udělen odklad povinné školní docházky je řeč. Na druhém místě uvádí odborníci grafomotoriku, která byla respondenty ve výzkumu uvedena na čtvrtém místě. Na druhém místě byla přílišná hravost a na třetí nedostatečné vědomosti. Nedostatky v oblasti řeči dnes přisuzujeme snížené komunikaci v rodině. Mnohdy rodiče nemají na dítě dostatek času a tím klesá množství komunikace za den, ať už přímé, anebo prostřednictvím např. čtení pohádek. Stejný důvod shledáváme také u nedostatečných vědomostí, tedy příčinou je nedostatek času na dítě anebo v případě cizinců neschopnost dítěti předat znalost.

Odpověď na výzkumnou otázku 3, jež byla stanovena na základě cílů výzkumu, tedy zda je rozhodující rodinné prostředí ve vztahu k odkladu povinné školní docházky. Vzhledem k tomu, že většina dětí v přípravné třídě pochází z úplné rodiny (73,3%), nelze konstatovat, že existuje přímý vztah mezi rodinným stavem a odkladem povinné docházky. Toto tvrzení je navíc doplněno výsledkem získaným od pedagogů z MŠ a přípravných tříd, že rodinné prostředí není rozhodující ve vztahu k odkladu povinné školní docházky (75%). Ačkoli výsledek poukazuje na to, že neexistuje větší souvislost mezi rodinou a odkladem povinné školní docházky, domníváme se, že v případě, že bychom testovali větší skupinu, ukázal

by se jiný výsledek, který by se shodoval s odborníky. V současné době, kdy jsou kladeny velké nároky především na matky – předčasně se navracejí do zaměstnání, zkracují čas, který by měly věnovat dítěti. V důsledku takového jednání vážně komunikace mezi rodičem a dítětem. Rodič by se dítěti měl věnovat určitou část dne a druhou část dne by měl nechat jeho tvořivost, nápaditost a originalitě, kdy si dítě zajistí aktivitu a zábavu samo, pokud je toho již schopné. To zda je dítě schopné nastoupit na základní školu, dle našeho úsudku ovlivňují především rodiče. Mateřská škola je pouze doplňující institucí, která jeho schopnosti a dovednosti rozvíjí. Bohužel však dnes je rodiči kladen mnohem větší důraz na mateřskou školu. Často se můžeme setkat s tvrzením: „V mateřské škole ho nic nenaučili.“ Na tuto problematiku jsme navázali následující výzkumnou otázkou.

Odpověď na výzkumnou otázku, jež byla stanovena na základě cílů výzkumu, tedy zda je rozhodující doba, po kterou dítě navštěvuje mateřskou školu – ano, je rozhodující doba po kterou dítě navštěvuje mateřskou školu (62,7%). Mateřská škola je nedílnou součástí dítěte. Z počátku se někteří rodiče domnívali, že není potřeba, aby jejich dítě mateřskou školu navštěvovalo. Avšak opak je pravdou. Na toto jednání zareagovala legislativa, kdy je nyní uzákoněno, že dítě musím navštěvovat minimálně po dobu jednoho roku mateřskou školu. I přesto, že se rodiče dítěti věnují ze všech sil, nejsou schopni mu poskytnout to, co mu dá mateřská škola. Cílem mateřské školy je připravit dítě na budoucí svět, konkrétně na základní školu. Nástup na ZŠ je pro dítě velice náročný, učí se korigovat své chování, přizpůsobit se režimu, učí se být hodnoceno apod. Pokud dítě začne na základní školu chodit ihned z rodinného prostředí je ochuzeno o tzv. mezistupeň, který by ho na prostředí ve škole připravil. Právě to je cílem mateřské školy. Zde dítě poprvé přichází do konfrontace s větším počtem dětí, s tím že každá hračka není jeho, že se musí poslouchat, že se u jídla sedí, že je potřeba se ohlížet na jiné, že den má režim a především, že se musí naučit fungovat bez rodičů. Dítě si ve školce poprvé vytváří kamarády dle vlastního úsudku a nikoli podle toho s kým se stýkají rodiče. Učí se týmové hře. Týmová práce je jedním ze základních umů jedince. Ačkoli se dnes, u některých společenství cení individualita, stále přetrvává soudržnost a spolupráce. Proto je nutné, aby se dítě naučilo co nejdříve spolupracovat s ostatními. Mateřská škola je prosto, kde je možné odhalit poruchy

chování u dítěte a včas je řešit. Dítě tak může nastupovat na základní školu zcela bez problémů.⁵⁷

---

⁵⁷ Mateřská škola Trnava. *Mateřská škola Trnava*-proč je dobré aby děti chodily do mateřské školy [online]. Copyright © 2011 Všechna práva vyhrazena. [cit. 02.03.2020]. Dostupné z: <https://mstrnava.webnode.cz/products/proc-je-dobre-aby-deti-chodily-do-materske-skoly/>

7 NÁVRH METODICKÉHO MATERIÁLU PRO PŘÍPRAVNOU TŘÍDU

Na základě získaných dat z výzkumu je následně sestaven návrh metodického materiálu, podle kterého může vzdělávání v přípravných třídách probíhat. Obsah je primárně určen pedagogům v přípravných třídách, může jim být nápomocen během výuky a orientace v ní. Díky návrhu metodického materiálu mohou pedagogové u dětí dosáhnout lepších výsledků. Tento návrh programu však slouží pouze jako orientační metodický plán, jelikož zákonná povinnost všech škol udává, že každá škola je povinná si vytvořit vlastní vzdělávací program. Tento program se nevztahuje pouze na přípravné třídy, ale na celou školu. Přípravným třídám je potřeba věnovat větší pozornost, jelikož jejich počet se postupně zvyšuje – v roce 2004 bylo zřízeno 126 přípravných tříd, v roce 2006 bylo zřízeno 146 přípravných tříd. Je tedy explicitní, že stoupá poptávka po těchto institucích a příslušné orgány reagují poměrně vysokou nabídkou. Nelze se domnívat, že v budoucí době ustane zájem o přípravné třídy. Naopak se domníváme, že potřeba po přípravných třídách bude stoupat.

Návrh metodického materiálu vychází z provedeného výzkumu a ze získaných teoretických poznatků. Na základě komparace jsme získali data, díky kterým jsme sestavili návrh metodického materiálu pro přípravnou třídu. Jednotlivé předměty jsme rozdělili do tabulek, kde je uveden postup výuky během školního roku. V tabulkách je také prostor na poznámky pedagoga. Jako doplňující na začátku uvádíme rozvoj grafomotoriky. Ačkoli byla problematika s grafomotorikou uvedena respondenty až na 4 místě, budeme vycházet z teoretických poznatků, kde je právě grafomotorika jedna z hlavních příčin odkladu povinné školní docházky. Na motorické dovednosti nahlížíme z několika úhlů – hrubá motorika, jemná motoriky, grafomotorika, motorika mluvidel a motorika očních kloubů.⁵⁸ Motorika mluvidel, byla respondenty uvedena na prvním místě příčin odkladu povinné školní docházky. Nicméně odborníci se zaměřují také na grafomotoriku, proto v návrhu metodického materiálu uvedeme i několik cvičení na rozvoj grafomotoriky.

---

⁵⁸ BEDNÁŘOVÁ, J. *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Brno: Computer Press, 2008. ISBN 978- 80-251-1829- 0.

Zdokonalení grafomotoriky

Pojem grafomotorika je vnímán jako oblast jemné motoriky, jež je potřebná během psaní, malování a kreslení. Její stupeň vývoje se značně podílí na schopnostech jedince se písemně, nebo kresbou projevovat. Grafomotorika je také uváděna do souvislosti s psychickými funkcemi člověka – zrakové vnímání, prostorové vnímání, rozumové předpoklady aj. Každá hodina, by měla být zahájen uvolnění celých rukou a následným protažením. Teprve po té je možné zahájit práci nebo hry.

1. Pěnové míčky a roličky od toaletního papíru

Cvičení probíhá na lavici. Každý žák si položí určený předmět na lavici. Začínáme s roličkami od toaletního papíru. Cílem je přemístit roličku na druhou stranu lavice pomocí válení celou dlaní. Jakmile je dostatečně procvičená celá dlaň, začínají žáci roličky přemísťovat pomocí prstů. Stejně cviky provádíme s pěnovým míčkem. Práce s míčkem je mnohem náročnější, jelikož míček neudrží směr – kutálí se. Během aktivity žáci střídají levou a pravou ruku. Vždy začínáme s dominantní rukou. Žáky tato činnost velice baví – snaží se spolu závodit a navrhovat různé hry.

2. Otáčení krabiček

Žáci si přinesou papírové krabičky od potravin, které jsou schopny uchopit do dlaně. Princip procvičování je podobný, jako tomu je u roliček z toaletního papíru. Žáci položí krabičku na lavici a pomocí otáčení ji přemísťují z jedné strany na druhou. Během pohybu mnohem více zapojují zápěstí a prsty. Vždy se začíná dominantní rukou. Ruce se během cvičení střídají. Jakmile žáci dosáhnou určité zručnosti, je možné používat menší krabičky.⁵⁹

Výše uvedené hry jsou pouze skromným výčtem možností jak procvičovat jemnou motoriku. Soustředit se můžeme také na stříhání, masírování, vytrhávání, překládání papíru, překládání látky, kreslení, malování, skládání stavebnic, skládání kostek, práce s modelovací hmotou, navlékání korálek, běžnými domácími pracemi, hrou mikádo, poznávání předmětů hmatem apod.

---

⁵⁹ Aktuality | *Portál pro školní asistenty a asistenty pedagogů* [online]. Copyright ©SZw [cit. 02.03.2020]. Dostupné z: http://www.asistentpedagoga.cz/assets/content/files/metodick%C3%A9materi%C3%A1ly/Pripravna_trida.pdf

VYTVAŘENÍ KULTURNĚ SOCIÁLNÍCH A HYGIENICKÝCH NÁVYKŮ		
Cíl	Obsah	Poznámka
<p>Kulturně sociální a hygienické návyky jsou důležité především během prvních týdnů v přípravné třídě. Ačkoli k jejich upevňování dochází během celého školního roku, je potřeba aby se na jejich rozvoj zaměřil pedagog především na začátku školního roku. Tyto návyky se rozvíjí postupně během výchovného procesu v přípravné třídě. Jedná se o velice důležitý návyk, který je důležitý nejen pro nástup na základní školu, ale především pro běžný život dítěte.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Na začátku by mělo dojít k navázání sociálních vztahů – pomocí přijatelné komunikace, - naučit děti akceptovat školní režim dne, - motivovat děti, aby se zapojily do aktivit ve třídě, - upevňovat pravidla slušného chování – poděkuji, poprosím, rozloučím se, pozdravím apod., - naučit děti disciplíně – rozumět běžným pokynům, - naučit děti samostatnosti – plnit úkoly zadané pedagogem, - naučit děti plně se soustředit pouze na jeden úkol nebo aktivitu, - pravidelně děti seznamovat s protiklady – co je správné a co nikoli, - naučit děti rozumět času – co je potřeba vykonat ihned a co je možné odložit – plánování času, - dítě by se mělo naučit chápat svou vlastní zodpovědnost, za špatné chování přijde oprávněný trest, za dobré pochvala, mělo by dokázat ocenit práci jiných dětí, - osvojovat si samostatnost při sebeobsluze – oblékání, stolování, pohyb na toaletě, konzumace potravin apod. - pravidelně děti vést k pořádku a čistotě – kontrola školní tašky, výtvarných pomůcek, uklízet po sobě hračky a pomůcky, kontrolovat tašky na cvičební úbor apod. - pravidelné opakování, že hygiena je důležitá – mytí rukou po toaletě, mytí rukou po pobytu venku, mytí rukou před jídlem, používání kapesníku, ruka před ústa před kýchnutím apod. - vést děti ke kladnému postoji k přírodě a péči o ni. 	<p>Veškeré body by měly probíhat několikrát týdně.</p>

Tabulka 13 Vytváření kulturně sociálních a hygienických návyků
Zdroj: vlastní návrh metodického materiálu, 2020

ROZUMOVÁ VÝCHOVA		
Cíl	Obsah	Poznámka
<p>Jednou z nejdůležitějších složek v přípravné třídě je komunikace. Mělo by pravidelně docházet k rozšiřování slovní zásoby. Během výuky by měla být podporována správná gramatika. Rozvoj komunikace je nedílnou součástí získávání nových vědomostí, jen tak bude dítě schopné se dále vzdělávat. Důraz by měl být kladen na plynulé vyjadřování, trénování paměti a myšlení. Důležitá je motivace k dětské literatuře, která podporuje právě rozšiřování slovní zásoby. Paměť a myšlení je podporována učením básní a říkanek. Nemalý význam má také procvičování dramaturgie – divadlo.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Rozšiřování slovní zásoby pomocí didaktických her, čtení, dialogů, básní, písni, říkanek, dramaturgie – potřeba vést děti k jejímu aktivnímu užívání během dne „opakování“, dětem klademe cílené otázky a dožadujeme se kladené odpovědi, - učíme děti správné rytmizaci řeči, vysvětlení významu tónu hlasu, rozdíl mezi důrazným a klidným hlasem, vysvětlení vlivu síly hlasu – trénovat dialog rozčleněných lidí, klidných, lhostejných apod., - trénování monologu na vyprávění říkanek, básní, pohádek, dítě popisuje předmět nebo obrázek, dítě vypráví vlastní příběh např. z prázdnin, - pravidelný trénink pozornosti při čtení textu – pochopení čteného textu, - dítě by se mělo naučit částečně převyprávět příběh vlastními slovy, měl by chápat souvislosti, - příprava na analyticko-syntetické činnosti za využití vytleskávání, rytmizace říkadel – dítě se učí pracovat s hlasem, - propojení komunikace s kulturně sociálními a hygienickými návyky pomocí uchopení časové osy a převyprávění příběhu za pomocí obrázků, - využívat hry k procvičení komunikace – divadlo, hrajeme pohádku, střídáme role, - seznamování se s abecedou, - gymnastika mluvidel. 	<p>Pracovat na zdokonalování řeči je potřeba během celého dne. Není vhodné dítě upozornit přímo na jeho chybu, vždy je vhodné slovo pouze správně vyslovit, aby se dítě odposlechem naučilo jeho správnou formu. Řeč je pro děti jednou z nejdůležitějších schopností, díky které jsou schopni dále se vzdělávat, proto by měl být kladen důraz na správnou komunikaci. Během dne bychom měli dítě kladně hodnotit. V případě, že je u dítěte zaznamenána porucha řeči měla by být zajištěna odborná logopedická péče, která se dítěti bude pravidelně věnovat.</p>
<p>Nedílnou součástí života je logické myšlení, které by si měli osvojit již žáci v přípravné třídě. Neméně důležité je</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Nejlepší hrou pro dítě, je mnohými pedagogy zmiňovaná kostka, díky které je možné rozvíjet prostorovou představivost – skládání kostek, - Dítě by se mělo naučit 	<p>Matematika se nachází všude kolem nás a je potřeba s tím seznámit také děti – země je kulata, stůl má tvar obdélníku apod. Veškeré znalosti</p>

<p>pochoptit prostor kolem sebe a podpořit tak prostorovou představivost. S logickým myšlením je také úzce spjata orientace v prostoru, díky které se u dítěte podporuje matematické – technické myšlení. V přípravné třídě by dítě mělo přijít do kontaktu s čísly. Jeho vědomosti by měly postihnout číslovky 1 – 5. Dítě by se mělo také částečně seznámit s potřebnými matematickými pojmy.</p>	<p>rozlišovat předměty do skupin – pomocí didaktických her,</p> <ul style="list-style-type: none"> - orientace v prostoru – pomocí didaktických her např. uložte předmět pod lavici, uložte předmět na lavici, uložte předmět vlevo na lavici apod. - pochopení množství a síly – pomocí didaktických her např. je ve třídě více chlapců nebo děvčat, - naučit děti numera 1-5, jejich procvičování zařazovat během dne pomocí dotazování např. kolik prstů máme na jedné ruce, kolik máme nohou apod. - naučit děti chápat pořadí první, druhý, třetí, čtvrtý, pátý, poslední, - naučit děti geometrické tvary – pomocí didaktických her – po třídě rozmístit předměty a v rámci soutěže nechat děti předměty hledat jako např. kruh, čtverec, trojúhelník, 	<p>lze trénovat během dne.</p>
<p>Každý člověk je tvor společenský, s tímto faktem by mělo být dítě co nejdříve seznámeno. Následně by se mělo učit o společnosti a přírodě. Jen tak je možné zajistit jeho ohleduplné chování ke svému okolí.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Dítě by mělo být schopné se představit – jméno, příjmení, adresa, věk, jména rodičů a sourozenců, - seznámení se s tradicemi a zvyky v České republice – Vánoce, Velikonoce, - ze strany pedagoga by měl být značně podporován kladný vztah ke školnímu prostředí – dítě by do školy nemělo chodit se strachem, ale mělo by ji vnímat jako autoritu, - důležité je dítě seznámit s pohybem mimo budovy – na přechodu se rozhlížím první doleva, v případě semaforu čekám na zeleného panáčka, nepřecházím mimo přechod, znám cestu domů, uvědomuji si dopravní prostředky apod. - propojení se sociálně kulturními a hygienickými návyky – 	<p>Výchova v této oblasti podporuje pobyt venku v přírodě, je vhodné této možnosti využít.</p>

	<p>pozdravím, poprosím, poděkuji, omluvím se – dítě by si mělo uvědomit své postavení ve společnosti,</p> <ul style="list-style-type: none"> - seznámení se s přírodou kolem nás – význam přírody - jak můžeme přírodu chránit – třídění odpadu, netrhání rostlin apod. - seznámení s domácími zvířaty, vysvětlit správné chování ke zvířatům – kráva, slepice, prase apod. - opakovat uvědomění si časové osy – den, noc, včera, dnes apod. 	
--	--	--

Tabulka 14 Rozumová výchova

Zdroj: vlastní návrh metodického materiálu, 2020

HUDEBNÍ VÝCHOVA		
Cíl	Obsah	Poznámka
<p>Podpora kladného vztahu ke všem žánrům hudby. Propojení hudby s pohybem. Nácvik písní. Poslech různých druhů hudby – moderní, vážná, lidová. Dítě by mělo být seznámeno s každým druhem hudby, jen díky tomu se rozšíří jeho vědomosti v této oblasti.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Na začátku vždy začít dechovým cvičením – naučit děti správně dýchat do břicha, do plic, do podklíčků, - seznámení s hudebními nástroji – didaktické hry, podle zvuku rozeznat určitý hudební nástroj, - trénink rytmizace za pomoci říkadél např. kutálí se brambora, kovej kovej kovářičku apod. - trénink melodie během zpěvu jednoduchých zábavných písní např. písně z pohádek – statistika, hajný je lesa pán apod. - podpora v dobrovolném samostatném zpěvu, - uvolnění těla pomocí pohybů – vyjádření hudby a textu tělem, pomocí didaktických her - pantomima na určitou píseň např. píseň skákal pes, rytmizace bubnů, - vytleskávání rytmů, - v rámci cvičení kvalitní komunikace trénovat hlasitý zpěv, tichý zpěv, hluboký zpěv apod. - hra na jednoduché hudební nástroje – triangl, dřívka, bubínek, - poznávání písní z pohádek, lidových písní, interpretů apod. 	<p>Hudební výchovu je vhodné brát jako relaxaci. Mnoho dětí vnímá hudbu jako zálibu a nikoli jako výuku. V tomto postoji by měly být podpořeny.</p>

Tabulka 15 Hudební výchova

Zdroj: vlastní návrh metodického materiálu, 2020

VÝTVARNÁ VÝCHOVA		
Cíl	Obsah	Poznámka
<p>Častým důvodem odkladu je chybná grafomotorika. Výtvarná výchova je prostor pro její zdokonalování. Během výtvarné výchovy dítě může projevat své emoce. To vše by mělo být zachováno a podpořeno. Seznámit dítě s různými výtvarnými technikami. Podpořit smyslové vnímáním pozornost a představivost.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Naučit děti základním dovednostem – jak uchopit tužku, pero, štětec, - seznámit děti s prostorem na papíře – dole, nahoře, vlevo, vpravo, - osvojit si znalosti základních barev a podpořit seznámení s doplňkovými barvami, - malba na velkou plochu – využití celé plochy, - soustředění se na detail – práce s omalovánkami, - podpora představivosti – dokreslování obrázků, - kresba a malba na zadané téma např. prázdniny, - vytváření 3D výtvarných prvků např. přání pro maminku, vánoční přání aj., - důraz na rozvoj jemné motoriky, - před prací procvičení dlaní a prstů, - projev vlastní osobnosti – kresba a malba na volné téma, - propojení s logickým a matematickým myšlením – seznámení s tvary např. kruh, čtverec apod. - nácvik hůlkového písma. □ 	<p>Soustředit se na správný úchop pera během dne u všech žáků.</p>

Tabulka 16 Výtvarná výchova

Zdroj: vlastní návrh metodického materiálu, 2020

□

PRACOVNÍ VÝCHOVA		
Cíl	Obsah	Poznámka
Rozvoj jemné motoriky pomocí pravidelné detailní činnosti. Podpora kreativity. Procvičování manuální zručnosti. Seznámení s tím, že práce je důležitá.	<ul style="list-style-type: none"> - Propojení se kulturně sociálními a hygienickými návyky – stolování, nachystání příborů, sebeobsluha, umývání rukou, apod. - podpora kreativity za využití lega a kostek – propojení s logickým a prostorovým myšlením, - důraz na koordinaci zraku a rukou např. navlékání korálků, - osvojení si základních dovedností jako je válení, mačkaní za využití modelovací hmoty, kynetického písku, modelíny, - seznámení se s bezpečností práce – pracovní nástroje jako např. nůžky, - klást důraz na úklid po činnosti, - podpora spolupráce a týmového ducha – práce ve skupinách, - podpora ohleduplnost – nevyrušují děti kolem sebe, soustředím se pouze na svou činnost, - rozdělení činnosti ve třídě během dne – zalévání květin, úklid hracího koutku, mazání tabule apod. - vytváření kladného postoje k práci. 	Děti by si měly uvědomit, že práce má své postavení v životě člověka a že je možné vykonávat zábavnou práci a mít práci rád.

Tabulka 17 Pracovní výchova

Zdroj: vlastní návrh metodického materiálu, 2020

TĚLESNÁ VÝCHOVA		
Cíl	Obsah	Poznámka
<p>Dosáhnout u dětí radosti z pohybu. Seznámit děti s důležitostí pohybu. Umožnit dětem pohyb během dne. Probouzet v dětech radost z pohybu. Zvyšování fyzické kondice.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Naučit děti správně dýchat do břicha a do hrudníku, - Seznámit děti se správným držením těla během chůze, během stání, během sezení, - Seznámit děti s prostředím tělocvičny a víceúčelového hřiště – vysvětlit dětem pravidla chování ve vztahu k jejich bezpečnosti, - Rozvoj základních pohybů např. napodobování pohybu zvířete – kočičí hřbet, - Propojení s logickým myšlením – orientace v prostoru např. nahoře, dole, vlevo, vpravo, - Rozvoj hrubé motoriky – chůze do schodů, chůze po čáře, chůze na lavičce, přeskoky apod. - Seznámení se s důležitostí protahování – protahovat se s dětmi během dne např. kruhy hlavou, předklon aj., - Zakomponovat více aktivní pohyb jako je např. běh, skoky, gymnastika, - Využít benefitů míčových a jiných her pro stmelování kolektivu, - Seznámení se s jinými sporty prostřednictvím komunikace. 	<p>Pohybem může začínat každá vyučovací hodina, stačí rozprůdění rukou, nohou, pár výskoků. Dítě tak získá pocit, že není nutný velký pohyb, ale že je pohyb potřebný. Díky tomu podpoříme kladný vztah k pohybu.</p>

Tabulka 18 Tělesná výchova

Zdroj: vlastní návrh metodického materiálu, 2020

Z metodického materiálu uvedeného v tabulkách je patrné, že prvky jednotlivých předmětů se mnohdy propojují. Je tedy vhodné tohoto faktu využít a procvičovat s dětmi vždy několik potřebných dovedností a schopností dohromady např. komunikace během tělesné výchovy, kdy dítě bude vyprávět o svém oblíbeném sportu, nebo úklid pomůcek během pracovních činností či orientace v prostoru během matematiky. Veškeré činnosti lze provádět zábavnou formou, nicméně je potřeba, aby se dítě naučilo výuku vnímat nejen jako hru, ale také jako čas na klid a soustředění. Aby mohly být splněny veškeré výše uvedené požadavky, je potřeba, aby výuka probíhala ve vhodných prostorách. V tomto případě je nutné si uvědomit, že přípravnou třídu navštěvují děti, které si ve většině případů ještě rády hrají, složitě komunikují, nemají osvojené základní hygienické návyky, jejich znalosti neodpovídají jejich věku apod. Proto by třída měla být prostorná, aby bylo možné do ní umístit veškeré potřebné pomůcky pro výuku. Vhodné je, když je třída rozdělená na jednotlivé sektory např. hrací sektor, vyučovací sektor. Dítě si tak lépe uvědomí, že když je ve vyučovacím sektoru nemůže si hrát, pokřikovat, pobíhat apod. Ačkoli se vhodnou variantou pro přípravnou třídu může jevit koberec, není tomu tak, jelikož je možné, že třídu bude navštěvovat dítě s alergií, tudíž je potřeba dbát na hygienu. V tomto případě doporučujeme využívat dětských omyvatelných podložek. Třída by měla působit veselým dojmem, ale nikoli chaoticky. Pro její výzdobu a zútulnění je možné využít barev na výmalbu, didaktických obrázků, maňásků, nástěnek apod. V rámci výuky doporučujeme vybavit třídu legem, kostkami, stavebnicemi, geometrickými tvary, magnetickou tabulí. Pro podporu fantazie je vhodné mít pro děti připravené velkoformátové výkresy, temperové barvy, lepidlo, vodové barvy, nůžky, pastelky, velké štětce, korálky, aj. Součástí třídy by měly být také květiny, aby se děti o ně mohly starat. Nedoporučujeme využívat klasickou tabuli na křídlo, ale magnetickou, na kterou je možné připevnit pomocí magnetů příslušné vzdělávací obrázky. Na začátku školního roku se vždy pedagog seznámí s žáky. Následně může vybavení třídy přizpůsobit jejich požadavkům a potřebám. Jen správný pedagog dokáže reagovat na potřeby dětí a následně je správně motivovat k rozvoji osobnosti.

ZÁVĚR

Bakalářská práce s názvem *Vliv sociokulturního prostředí na výchovu a vzdělávání žáka v přípravné třídě* vznikla na základě dlouhodobé inklinace k této problematice. Většina dětí v příslušném věku dokáže nastoupit na základní školu bez větších problémů. Avšak pokud není dítě po dovršení šesti let dostatečně zralé po všech vývojových stránkách, je navrhnut odklad povinné školní docházky o jeden rok. Dítě, kterému byl udělen odklad povinné školní docházky, může buď nadále pokračovat ve vzdělávání v mateřské škole anebo může nastoupit do přípravné třídy při základní škole.

Primárním cílem bakalářské práce bylo zabývat se vlivem sociálního prostředí na edukaci žáka v přípravné třídě. Pozornost byla upřena především na prostředí v rodině a na nejčastější příčinu odkladu povinné školní docházky. Pro výzkum byly stanoveny tyto výzkumné otázky: „Jsou děti v současné době nadále více vzdělávány v mateřských školách při odkladu povinné školní docházky než v přípravných třídách při základních školách? Jaké jsou nejčastější příčiny odkladu povinné školní docházky? Je rozhodující rodinné prostředí ve vztahu k odkladu povinné školní docházky? Je rozhodující doba, po kterou dítě navštěvuje mateřskou školu?“ Sekundárním cílem bylo na základě získaných teoretických a praktických poznatků sestavit metodický materiál, který by mohl být doplňujícím materiálem pro pedagogy v přípravných třídách během odstranění sociálního znevýhodnění žáků. Pro výzkumné šetření byl zvolen kvantitativní výzkum – dotazník a kvalitativní výzkum – pozorování. Dotazník byl rozdán 12 pedagogům v mateřských školách, 8 v přípravných školách a 15 rodičům. Získané informace byly zpracovány a seřazeny podle četnosti výskytu.

Na základě provedeného výzkumu můžeme vyvodit závěr a sice, že děti v současné době nejsou více vzdělávány v mateřských školách při odkladu povinné školní docházky než v přípravných třídách při základních školách? Naopak se mnohem více dětí začíná vzdělávat v přípravných třídách. Mezi nejčastější příčiny odkladu školní docházky patří vada řeči, přílišná hravost a nedostatečné vědomosti. Právě tato informace pro nás byla nosná při sestavování návrhu metodického plánu, kde jsme se zaměřili hlavně na zlepšení řeči, praktických dovedností a zvýšení vědomostí. Na klíčovou otázku bakalářské práce, zda je rozhodující rodinné prostředí ve vztahu k odkladu povinné školní docházky jsme

získali zajímavou odpověď a sice – rodinné prostředí neovlivňuje nástup dítěte na základní školu. Avšak vzhledem k absolventské práci autora na téma *Vliv neúplné rodiny na vývoj dítěte* bychom chtěli podotknout, že rodinný stav má zcela zásadní vliv na dítě a to především z pohledu větších rizik. Chápeme situaci tedy tak, že dítě, které vyrůstá např. v neúplné rodině, je mnohem více vystaveno rizikům se kterými se musí vypořádat např. posměch jiných dětí, nedostatečné finanční podpora ze strany rodiče, apod. V tomto případě však nejde o strukturu rodiny jako takové, ale o nedodržení funkcí, které dítě potřebuje. Poslední výzkumná otázka poukázala na to, že je rozhodující doba, po kterou dítě navštěvuje mateřskou školu. Nicméně zde jsme si dovolili nesouhlasit a poukázali jsme na vhodnost provedení výzkumu po delší dobu, aby výsledky byly mnohem více relevantní co se týče této otázky.

Návrh metodického plánu vychází ze získaných teoretických poznatků a z uvedených informací z dotazníků. Metodický plán je rozdělen do šesti oddílů. Každý oddíl disponuje cílem, obsahem a poznámkami, které jsme doplnili, ale kde jsme také nechali prostor na poznámky pedagogů. Metodický materiál slouží pouze jako návrh, který si může každý pedagog přizpůsobit dle svých schopností a možností. Nicméně je potřeba klást velký důraz na zdokonalování řeči u dětí v přípravné třídě.

Závěrem práce konstatujeme, že cíl bakalářské práce byl naplněn. Vzdělávání v mateřské škole má své výhody, nicméně musíme konstatovat, že přípravná třída je z pohledu významu pro dítě mnohem přínosnější jelikož ve třídě přijde do kontaktu s dětmi sobě rovnými. Avšak v případě, že se dítě špatně adaptuje, nemá rádo změny a je plačtivé je mnohem lepší variantou, aby zůstalo nadále v mateřské škole. Toto uvážení je zcela na rodičích, jelikož jsou to právě oni, kdo své dítě znají nejlépe.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Monografie

BALADA, J. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání: s přílohou upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením*. Dotisk 1. vyd. V Praze: Výzkumný ústav pedagogický, 2006. ISBN 80-87000-02-1.

BALVÍN, J. *Filozofie výchovy a metody výuky romského žáka*. Praha: Radix, 2008. ISBN 978-80-86031-83-5.

BARTOŇOVÁ, M. *Kapitoly ze specifických poruch učení I: vymezení současné problematiky*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5299-4.

BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Diagnostika dítěte předškolního věku*. 1. vyd. Brno: Computer Press, a. s., 2007. 212 s. ISBN 978- 80-251- 1829- 0.

BEDNÁŘOVÁ, Z., MACKOVÁ, K., WÜNSCHOVÁ, P., BLÁHOVÁ, K. *Domácí násilí. Zkušenosti z poskytování sociální a terapeutické pomoci ohroženým osobám*. Praha: Acorus, 2009. ISBN 978-80-254-5422-0.

BECHYŇOVÁ, V., KONVIČKOVÁ, M. *Sanace rodiny. Sociální práce s dysfunkčními rodinami*. 2. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0031-4.

BOŘKOVCOVÁ, M. *Romský etnolekt češtiny: případová studie*. Praha: Signeta, 2006. 130s. ISBN 80-903325-3-6. S. 9.

DITTRICH, P. *Pedagogicko-psychologická diagnostika*. Praha: H & H, 1992. ISBN: 80-85467-69-0.

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN: 80- 85931-79 6.

HADJ-MOUSSOVÁ, Z. *Sociální psychologie*. Praha: Univerzita Karlova 2003. ISBN 80-7290-118-4. s. 18.

HAVEL, J. a H. FILOVÁ. *Inkluzivní vzdělávání v primární škole*. Brno: Paido. 2010. ISBN 978-80-7315-202-4.

HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: Obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál 2004. ISBN 80-7178-888-0.

- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3. s. 40.
- JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
- KLÍGROVÁ, J. *Máme doma prvňáčka*. Praha: MF, 2003. ISBN 80-204-1020-1.
- KOTÁSEK, J. ed. *National programme for the development of education in the Czech republic: White Paper*. Prague: Institute for Information on Education, 2001. ISBN 80-211-0413-9
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. 223 s. ISBN 80 – 04 – 25236 – 2.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-331-4.
- MONATOVÁ, Lili. *Speciálně pedagogická diagnostika z hlediska vývoje dětí*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-86-9.
- NĚMEC, J. a kol. *Edukace romských žáků v zrcadle výzkumných šetření*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-210-5148-5.
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. aktualiz. vyd., Praha: Portál 2003. ISBN 80-7178-772-8
- SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. přepracované vyd., Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.
- ŠTURMA, J. Školní zralost a její poruchy. In ŘÍČAN, P. et al: *Dětská klinická psychologie*, 1. vyd. Praha: Avicenum, 1991. 359 s. ISBN 80 - 201 - 0131 - 4.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie pro obor Speciální pedagogika předškolního věku*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-213-5.
- VOJTOVÁ, V. *Úvod do etopedie: texty k distančnímu vzdělávání*. Brno: Paido, 2008. ISBN 978-80-7315-166-9.

WEDLICHOVÁ, I a kol. *Preprimární edukace v psychologických, pedagogických a sociálních souvislostech*. Bratislava: STU, 2009. ISBN: 978-80-227-3228-4.

Internetové zdroje

Aktuality | *Portál pro školní asistenty a asistenty pedagogů* [online]. Copyright ©SZw [cit. 02.03.2020]. Dostupné

z: http://www.asistentpedagoga.cz/assets/content/files/metodick%C3%A9materi%C3%A1ly/Pripravna_trida.pdf

ČESKO, 2005a. Vyhláška č. 73/2005 Sb., *o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů*. In: Sběrka zákonů ČR. Dostupné také z:

<https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=73~2F2005&rpp=15#seznam>.

ČESKO, 2011a. Vyhláška č. 147/2011 Sb., kterou se mění vyhláška 73/2005 Sb., *o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných*. In: Sběrka zákonů ČR. Dostupné také z:

<https://portal.gov.cz/app/zakony/zakonPar.jsp?idBiblio=74342&nr=147~2F2011&rpp=15#local-content>

ČESKO, 2015. Zákon č. 82/2015 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)*, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: Sběrka zákonů ČR. Dostupné také

z: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=82~2F2015&rpp=15#seznam>

DŮVODOVÁ ZPRÁVA, 2014. In: Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č.

561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony [online]. Poslanecká sněmovna Parlamentu ČR [cit. 2016-04-07]. Sněmovní tisk 288/0. Ke stažení dostupné z:

<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=288&CT1=0>.

Mateřská škola Trnava. *Mateřská škola Trnava-proč je dobré aby děti chodily do mateřské školy* [online]. Copyright © 2011 Všechna práva vyhrazena. [cit. 02.03.2020]. Dostupné z:

<https://mstrnava.webnode.cz/products/proc-je-dobre-aby-deti-chodily-do-materske-skoly/>

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., BALDOVÁ, L. *Individuální plánování služeb u ohrožených dětí a mládeže s důrazem na mladistvé odcházející z ústavní výchovy*. [online] [cit. 2019-12-29]. Dostupné: <http://www.clovekhledacloveka.cz/res/data/000182.pdf>

Ostatní zdroje

Nařízení vlády č. 251/1992 Sb., *o platových poměrech zaměstnanců rozpočtových a některých dalších organizací, ve znění pozdějších předpisů*.

Zákon č. 132/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 564/1990 Sb., *o státní správě a samosprávě ve školství*.

Zákon č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání* (školský zákon). [online] [cit. 2019-11-09]. Dostupné:

<http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>

Zákon č. 561/2004 Sb., ze dne 24. září 2004, *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném, a jiném vzdělávání* (školský zákon).

Zákon č. 561/2004 Sb., ze dne 24. září 2004, *o předškolním, základním, středním, vyšším odborném, a jiném vzdělávání* (školský zákon).

SEZNAM TABULEK, GRAFŮ A OBRÁZKŮ

Tabulka 1 Kolik dětí nadále zůstalo po získání odkladu povinné školní docházky ve vaší mateřské škole?.....	37
Tabulka 2 Jsou děti v současné době nadále více vzdělávány v mateřských školách při odkladu povinné školní docházky než v přípravných třídách při základních školách?.....	37
Tabulka 3 Jaké nejčastější důvody jsou spojovány s odkladem povinné školní docházky u dětí?.....	39
Tabulka 4 Jaké jsou nejčastější příčiny odkladu povinné školní docházky?	40
Tabulka 6 Pozorujete vztah mezi odkladem povinné školní docházky a rodinném prostředí, ve kterém dítě vyrůstá?	41
Tabulka 7 Charakterizujte rodinné prostředí dítěte, jemuž byla odložena povinná školní docházka?.....	42
Tabulka 8 Rodiče - je rozhodující rodinné prostředí ve vztahu k odkladu povinné školní docházky?	43
Tabulka 9 Pedagogové - je rozhodující rodinné prostředí ve vztahu k odkladu povinné školní docházky?.....	43
Tabulka 11 Domníváte se, že rozhodující doba, po kterou dítě navštěvuje mateřskou školu ve vztahu k odkladu povinné školní docházky?	45
Tabulka 12 Je v přípravné třídě více dětí, které nenavštěvovaly mateřskou školu déle jak rok?	45
Tabulka 13 Kolik let dítě navštěvovalo mateřskou školu?	46
Tabulka 14 Je rozhodující doba, po kterou dítě navštěvuje mateřskou školu?.....	46
Tabulka 15 Vytváření kulturně sociálních a hygienických návyků.....	53
Tabulka 16 Rozumová výchova	56
Tabulka 17 Hudební výchova	57
Tabulka 18 Výtvarný výchova.....	58

Tabulka 19 Pracovní výchova.....	59
Tabulka 20 Tělesná výchova	60

SEZNAM ZKRATEK

IVP – individuálně vzdělávací plán

MŠ - mateřská škola

MŠMT – ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy

RVP – rámcový vzdělávací program

ZŠ – základní škola

SEZNAM PŘÍLOH

PŘÍLOHA A – Dotazník pro pedagogy mateřských škol.....	I
PŘÍLOHA B – Dotazník pro pedagogy přípravných tříd.....	III
PŘÍLOHA C – Dotazník pro rodiče.....	VI
PŘÍLOHA D – Platové zařazení asistenta.....	VII

PŘÍLOHA A – Dotazník pro pedagogy mateřských škol

Vážené kolegyně,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění anonymního dotazníku, který bude sloužit k výzkumu mé bakalářské práce k problematice vlivu sociokulturního prostředí na výchovu a vzdělávání žáka v přípravné třídě. Bakalářskou práci budu obhajovat na Univerzitě Jana Amose Komenského v Praze, se všemi Vámi zadanými údaji bude naloženo důvěrně.

Předem děkuji za spolupráci.

Mašíková

Dotazník pro pedagogy v mateřské škole	
Otázka č. 1	Kolik dětí ve věku pět až šest let bylo zapsáno do vaší mateřské školy ve školním roce 2018-2019?
Otázka č. 2	<i>Kolika dětem byla v minulém školním roce odložena povinná školní docházka?</i>
Otázka č. 3	<i>Kolik dětí s odkladem povinné školní docházky se letošním školním roce vzdělává ve vaší MŠ?</i>
Otázka č. 4	<i>Z tohoto počtu je kolik dívek a kolik chlapců?</i>

Otázka č. 5	Vypište důvody, proč dítěti byl udělen odklad povinné školní docházky?
Otázka č. 6	Domníváte se, že rozhodující doba, po kterou dítě navštěvuje mateřskou školu ve vztahu k odkladu povinné školní docházky?
Otázka č. 7	Pozorujete vztah mezi vývojem dítěte ve vztahu k odkladu povinné školní docházky a rodinného prostředí, ve kterém dítě vyrůstá?
Otázka č. 8	Jaká činnost se Vám osvědčila při práci se sociálně slabými dětmi? Respektive, co je posouvá dále, co jim pomáhá v tom, aby byly lepší.

PŘÍLOHA B – Dotazník pro pedagogy přípravných tříd

Vážené kolegyně,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění anonymního dotazníku, který bude sloužit k výzkumu mé bakalářské práce k problematice vlivu sociokulturního prostředí na výchovu a vzdělávání žáka v přípravné třídě. Bakalářskou práci budu obhajovat na Univerzitě Jana Amose Komenského v Praze, se všemi Vámi zadanými údaji bude naloženo důvěrně.

Předem děkuji za spolupráci.

Mašíková

Dotazník pro pedagogy v přípravné třídě	
Otázka č. 1	Zapište prosím počet dětí zapsaných do přípravné třídy v letošním školním roce?
Otázka č. 2	Kolik je z počtu zapsaných dívek a kolik chlapců?
Otázka č. 3	Kolik dětí z tohoto počtu docházelo do mateřské školy?

Otázka č. 4	Vypište důvody, proč dítěti byl udělen odklad povinné školní docházky ?
Otázka č. 5	Domníváte se, že rozhodující doba, po kterou dítě navštěvuje mateřskou školu ve vztahu k odkladu povinné školní docházky?
Otázka č. 6	Pozorujete vztah mezi vývojem dítěte ve vztahu k odkladu povinné školní docházky a rodinného prostředí, ve kterém dítě vyrůstá?

PŘÍLOHA C – Dotazník pro rodiče

Vážení rodiče,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění anonymního dotazníku, který bude sloužit k výzkumu mé bakalářské práce k problematice vlivu sociokulturního prostředí na výchovu a vzdělávání žáka v přípravné třídě. Bakalářskou práci budu obhajovat na Univerzitě Jana Amose Komenského v Praze, se všemi Vámi zadanými údaji bude naloženo důvěrně.

Předem děkuji za spolupráci.

Mašíková

Dotazník pro rodiče, jejichž dítě navštěvuje přípravnou třídu	
Otázka č. 1	Vaše dítě, které navštěvuje přípravnou třídu, je dívka, nebo chlapec?
Otázka č. 2	Vypište důvody, proč dítěti byl udělen odklad povinné školní docházky?
Otázka č. 3	Charakterizujte rodinné prostředí dítěte, jemuž byla odložena povinná školní docházka.

Otázka č. 4	Jaká je adaptačně náročná situace v rodině?
Otázka č. 5	Kolik let dítě navštěvovalo mateřskou školu?
Otázka č. 6	Co očekáváte od pedagoga v mateřské škole – jaký přístup k dítěti?
Otázka č. 7	Co očekáváte od pedagoga v přípravné třídě – jaký přístup k dítěti?

PŘÍLOHA D - Platové zařazení asistenta

Vzhledem k tomu, že v náplni práce asistenta je zařazena výchovná péče o žáky pod vedením pedagoga (usnadňování kontaktu třídního učitele s žáky i rodiči, pomoc při řešení sociálních problémů v souvislosti s výchovným a vzdělávacím procesem a individuální výchovná práce s žáky v rámci vyučovacího procesu) doporučujeme postupovat při zařazování asistenta do platové třídy následujícím způsobem: a) Asistenti s úplným středním vzděláním mohou být zařazeni podle katalogu prací do 4. platové třídy, čemuž odpovídá bod: 4.01 Odborné rutinní práce při výchově dětí v předškolních zařízeních. nebo v základních školách: 4.02 Odborné práce vztahující se k upevňování hygienických návyků, zkvalitnění společenského chování dětí a mládeže. nebo do 5. platové třídy, čemuž odpovídá bod: 5.03 Výchovné práce při vytváření, prohlubování a upevňování hygienických, společenských a pracovních návyků. b) Pokud by výjimečně v některých případech pro přechodný nedostatek kvalifikovaných uchazečů bylo nezbytné zaměstnat asistenty se základním vzděláním, lze je zařadit do 3. platové třídy, čemuž v katalogu prací odpovídá bod: 3.1 Pomocné práce při výchově v předškolních a školních zařízeních.

Zaměstnance zařazené do 3. platové třídy lze za podmínek sjednaných v kolektivní smlouvě nebo stanovených ve vnitřním předpisu do určité míry zvýhodnit, neboť podle § 11 nařízení vlády č. 251/1992 Sb., o platových poměrech zaměstnanců rozpočtových a některých dalších organizací, ve znění pozdějších předpisů, lze určit platový tarif v rozpětí platových tarifů nejnižšího a nejvyššího stupně a netrvá se tedy na délce odborné praxe. Tuto možnost musí zaměstnavatel pečlivě zvážit, neboť na rozdíl od ostatních tito zaměstnanci nebudou mít zaručenu výdělkovou perspektivu – nárok na postup do vyššího platového stupně v závislosti na dosažené praxi.

Na asistenta ve speciální škole, příp. speciální mateřské škole se vztahuje § 9 odst. 2 citovaného nařízení vlády.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Petra Mašíková, DiS.

Obor: Speciální pedagogika - vychovatelství

Forma studia: Kombinované studium

Název práce: Vliv sociokulturního prostředí na výchovu a vzdělávání žáka v přípravné třídě v ústeckém kraji

Rok: 2020

Počet stran textu: 55

Celkový počet stran příloh: 7

Počet titulů použitých zdrojů: 29

Počet internetových zdrojů: 7

Počet ostatních zdrojů: 7

Vedoucí práce: Mgr. Martina Karkošová